

आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः १६

करणकौस्तुभः ।

कृष्णदैवज्ञविरचितः ।

एतत्पुस्तकं दत्तात्रेय विष्णु आपटे इत्यनेन संशोधितम् ।

तद्य

विनायक गणेश आपटे

इत्येतेन

पुण्याख्यपत्तने

आनन्दाश्रममुद्रणालये

आयसासैर्मुद्रयित्वा

प्रकाशितम् ।

शालिवाहनशकान्दाः १८४९

लिस्तान्दाः १९२७

अस्य सर्वे अधिकारा राजशासनानुसारेण स्थापकीर्णः ।)

मूल्यमाणकनकम् । (आ० ९) ।

आदर्शपुस्तकोल्लेखपत्रिका ।

अथास्य करणकौस्तुभनाम्नो ग्रन्थस्य प्रत्यन्तराणि यैर्महाशयैः परहितै-
कपरायणमनीषया संस्करणार्थं प्रदत्तानि तेषां नामादीनि प्रत्यन्तराणां संज्ञाश्च
कृतज्ञतया निर्दिश्यन्ते—

(क.) इति संज्ञितम्—पुण्यपत्तनीयानन्दाश्रममुद्रणालयस्थसंस्कृतग्रन्थसंग्रहाल-
यान्तर्गतम् । तच्च समग्रं प्रायः शुद्धमारम्भमभृतिसमा-
प्तिपर्यन्तमेकाकाराक्षरैः सुव्यवस्थितलेखनं द्विगुणवेदाका-
शेन्दुमि (३१०८) परिमितग्रन्थाङ्काङ्कितं च । जीर्ण-
तयाऽऽद्य लेखनकालो भूतर्षि (७५) संवत्सरेभ्यः
माक्तनः स्यादित्यनुमीयते ।

(ख.) इति संज्ञितम्—एतदप्पुरिनिदिष्टग्रन्थसंग्रहालयस्थमेव । गोरसरसरस-
(६६६९) मितग्रन्थाङ्काङ्कितम् । अस्य लेखन-
कालः प्रारम्भान्नवमाधिकारसमाप्तिं यावत् खेन्दुष्टेन्दु
(१८१०) संख्याकः शकः । तदग्रे नपनैकाष्टक-
(१८१२) मितः शकः । अक्षराकारलेखनरीतिभेदा-
ल्लेखकभेदः प्रतीयते ।

(ग.) इति संज्ञितम्—‘ रॉयल एशियाटिक सोसाइटी ’ एतन्नामकमोहमयी-
स्थितग्रन्थसंग्रहालयस्थम् । आद्यन्तयोरधिकारत्रितया-
धिकारद्वितयविहीनम् । अर्थाल्लेखनकालज्ञानसाधनं
नास्ति । तथाऽप्यतिजीर्णतया ‘ क ’ संज्ञितपुस्तकापेक्षया
पञ्चाशत्संवत्सरैः प्राचीनं भवेदिति तर्कयामि ।

इत्यादर्शपुस्तकोल्लेखपत्रिका ।

अथ करणकौस्तुभस्थश्लोकानामकारादिवर्णानुक्रमेणा-
नुक्रमणिका ।

अ.	अ०	श्लो०	पृ०
अंशादिवेदाभ्यसनात्	१	२०	४
अंशादूनेऽपसव्यं कुज०	११	१०	३२
अद्भिर्द्विधाऽर्थ	३	६	११
अतीतो भवेत्काल०	४	१७	१९
अथ कुजरविजेज्या	८	८	२७
अथ नैजदेशविहित०	१२	५	३५
अथाभिधास्ये गुणकान्	१	४	१
अथाह्नां गणो लोचनाभ्यां	१	१९	४
अथो शुद्धिजेऽर्कास्त्रिचन्द्रा	१	१०	२
अथो घुसंघोऽब्दपवार०	१	१४	३
अपमजोत्क्रमशिञ्जि०	१३	६	३६
अपमजोत्क्रमसि०	८	७	२७
अभीष्टत्रयोऽप्यस्य	४	१९	१९
अर्कनृपांशरवीन्दु०	५	२८	२३
अष्टासभा यात०	८	१७	२८
अस्तोदयासन्न०	८	२	२७
इ.			
इत्याप्तैर्दिवसैः खगौ	११	५	३१
इदं भवेद्रविग्रहे	७	६	२५
इनादूनलभे घुरात्रात्	४	५	१६
इन्दुगतिः पृथिवी	५	७	२१
इन्दोः सार्कविधोः	२	१७	९
इन्दोरोजपदस्थितस्य	१३	७	३६
इमासिभिः शक्रसप्तैः .	३	२४	१४
उ			
उदगनुचरगोल०	४	७	१६

	अ०	श्लो०	पृ०
उदग्याम्यगोले	४	१८	१९
उदयास्ताधिकारो	९	६	२९
उद्यन्मार्तण्डरामं	१	१	१
उद्यन्तांशज्ययाऽऽप्ताः	८	१०	२७
ऋ.			
ऋज्वोर्गतेष्या युति०	११	४	३१
ए.			
एवं परोपररुणैक०	१४	५	३९
एवं शरे विधिः कार्थो	११	९	३२
क.			
कभशकटं शुचरस्तदा	१२	९	३५
कल्प्यो ह्यग्रहसूर्ययो०	८	११	२८
कार्यौ तद्विशिखौ तु	११	६	३१
कुटिलयो रहिताः	८	४	२७
केन्द्र आद्यपदे चान्त्ये	३	१८	१४
कोटिः शलाके	४	२७	२०
कोटिज्यया केन्द्रभवा	२	११	९
क्रान्तिज्यया नखल०	४	१४	१८
क्रान्तेर्भागाः शीतगो०	१०	३	३०
क्रान्त्यक्षसंस्कारल०	४	१३	१८
क्रान्त्यक्षसंस्कारवि०	४	२२	१९
क्रान्त्यन्तर तनुयुते०	१३	१२	३७
ख.			
खं भूपा दशनाः कुजे	३	१	१०
खं पङ्क्तिष्वे खचर०	३	३	१०
खखपद्मभा०	४	२४	२०
खगजवाहृतगम्य०	५	२	२१
खगात्केवलादुद्ग०	८	१५	२८
खपञ्चषेदोनशकः	२	१२	९
खवेदपक्षैस्त्रिय०	३	३०	१५

	अ०	श्लो०	पृ०
स्ववेदाः स्वपक्षाः	८	५	२७
स्वासैजिनेः शर०	३	२५	१४
स्वाक्षोद्धृता मानदलै०	५	१८	२२
खाड्काहतं द्युदल०	५	१७	२२
खेटस्पष्टजवान्तरा०	११	७	३१
ग.			
गगनगस्थितभोदय०	४	१६	१९
गणितभणितरम्यं	१४	४	३८
गम्य इतादधिके यदि	३	१६	१३
गोक्षा अपृरवी	१	२४	४
ग्रासाङ्गुलं	६	७	२४
ग्राहकखण्डभवे	५	२२	२३
च.			
चतुर्थोत्कृतयस्त्रेधा	२	४	६
चन्द्रे मृगाद्ये यदि	७	८	२६
चलाङ्कान्तरं वेद०	३	२१	१४
चापांशकैः संगुणि०	४	२३	१९
चैत्रादियातास्तिययो	१	१३	३
छ.			
छन्नतादिनतिसंस्कृता०	६	५	२४
छन्नहताभिमतं	५	२४	२३
ज.			
जलसमभुवि	४	२५	२०
जीवैष्यखण्डं दश	३	२०	१४
त.			
तज्जाया किमु जाह्नवी	१४	३	३८
तत्कालेन्दुः सुस्तिरे	१३	९	३७
तत्सूत्रदृष्ट्या नालिकैः	४	३१	२०
तत्संभवासंभव०	१४	१	३८
तथा चाणवेदास्तथा	३	१२	१२

	अ०	श्लो०	पृ०
तथैव सर्वे परिसाध्य	४	३२	२०
तदन्वये पावन एव	१४	२	३८
तदूनितादयो	९	५	२९
तद्यातयेयसमये	१३	५	३६
तस्याद्ब्रुवे स्थिति०	१३	१०	३७
तीक्ष्णकरा युतशीत०	२	१५	९
तोयादितेषु०	१४	३	३८
त्रितर्काः कुतर्काः	३	१०	१२
त्रिमश्रोदितवत्त्व०	९	२	२९
त्रिभज्यकायाः श्रव०	११	३	३१
त्रिभोनिताकारान्तर०	६	२	२४
त्रिभोनितादर्श०	६	१	२४
उपस्यं भुजस्तदाधिकेन	२	३	६

द.

दस्वाऽत्र कर्णेन	१०	६	३०
दनुजमनुजदेवा	१४	१	३८
दशार्काः शरा व्यहृषिभेदा	१२	३	३३
दास्तादष्टौ ध्रुवांशः	१२	१	३३
दिनार्धमभासापनेऽर्के	२	१३	९
दिविचरो न मृदु०	२	२	६
द्युगणजनितखेटः	१	२५	५
द्वुतफलदलमादौ	३	१९	१४
द्विगुणतिथिविभक्ता	१०	४	३०
द्विगुणितभगणार्धं	५	२६	२३
द्विघ्नो गणः स्वीयरसांश०	१	२२	४
द्विउपस्यसोम्वङ्ग०	७	११	२६
द्वयन्धपक्षीप्यसतस्वा०	१२	२	३३

घ०

धूम्रः कृष्णः कृष्णर०	५	२७	२३
धूम्योऽत्यष्टिर्नृपास्नि०	२	५	६

	अ०	श्लो०	पृ०
न.			
नतं पञ्चकाष्ठातिथी	७	४	२५
नतं तिथ्यधिकं	४	२१	१९
नन्दसोणिकृताः	२	८	७
नन्दाहतायनलव०	१३	२	३६
नभोऽवनिभुवो दि०	३	२	१०
नवाष्टेन्दवः पदकृताः	१	९	२
नागाद्रयोर्ऋस्य	२	१	६
निघ्नं सूर्यैर्भा ततो	९	३	२९
निजनिजपलभाया	१२	८	३५
निजनिजाद्घ्नियुतेषु	५	१३	२२
निजेन्दुपर्वणि त्रिभै०	७	३	२५
निषेधयन्त्यस्तमिते	८	१	२७
नेर्ऋस्ययाभ्यन्त०	७	९	२६
प.			
पक्षभवं चलनं	५	५	२१
पक्षेऽथवाद्गैः	५	४	२१
पञ्चादितिथ्यूनशको	१	११	३
पदं चैष्टकणी	४	२०	१९
परं भाष्त्रिभादयो	८	९	२७
परोदयो ऋस्य	३	२९	१५
पर्वान्त एवं रवि०	५	३	२१
पर्वीसानं ग्रहमध्य०	५	१४	२२
पुच्छाननमते	५	२१	२३
पुरान्तरं ज्येष्ठादि०	१	२७	५
पूर्वापरं नतं चाथ	५	१६	२२
मकुरु तत्करणं	१	३	१
मजापत्यर्षावत्स०	१२	४	३३
मन्यरुसंस्थधेत्	४	२९	२०
मभाकरासभाकृती	४	८	१८

	अ०	श्लो०	पृ०
माग्दकूर्मखगो	९	१	२९
माग्दष्टिखेटाङ्ग०	९	४	२९
शोक्तेष्टकालांश०	८	१२	२८
फ.			
फलचतुष्टयतास्त्विति	१	२८	५
व.			
बाह्वंशत्रिलबोन्मिता०	२	६	७
बुधा मुधा यत्र	१३	१	३६
भ.			
भध्रुवद्युचरभे	१२	६	३५
भुक्तिविगीगहता	२	१६	९
भोग्यांशाः स्वोदय०	४	२	१६
भौमात्कर्णी दिग्भ्रवः	३	८	१२
भौमादीना वक्रिता	३	२३	१४
भौमादीना शीघ्रकेन्द्र	३	१५	१३
भौमोदयादिरूकर०	३	२७	१५
म.			
मध्यमे स्थितिवि०	६	६	२४
म०वर्षतः स्फुटचरं	१२	७	३५
म०योऽन्यदिक्ख०	७	५	२५
म०यो लवाग्रो रम०	१	२३	७
मन्दस्फुटास्वेचर०	८	६	२७
मन्दोदयाद्राम०	३	२८	१५
मानार्थविश्लेष०	५	१३	२३
मानैरयस्वण्डमित०	५	१९	२२
मानैरयस्वण्डशर०	५	१२	२२
मासाद्ये चरणेऽन्तिमं	१०	२	३०
मुद्गस्तु चेन्द्रोर्षदि	८	१६	२८
भेनाग्रतण्डे गु	१४	४	३८

अ० श्लो० पृ०

य.

यच्चक्रखण्डं प्र०	४	६	१६
घत्संहितातिकुशलै०	११	१	३१
यदाऽष्टमस्थोऽ०	१२	१०	३५
यथेकगोले रवि०	१४	२	३८
यद्वा पणनगवाण०	१३	४	३६
यमेपवः सूर्य०	१	६	१
यस्तु सुधाकरता०	१	१७	४
याम्योत्तरा यदि	५	२०	२२
युगान्पङ्कदस्ता	१	८	२
युगाब्धयो नागगुणा	३	९	१२
युग्मे पदे मध्यशर०	५	११	२२
युता मृदुः स्फुटा	३	२२	१४
युत्या हृता दन्तरसा	७	२	२५
योगक्षत्रदलं	१३	३	३६
यो मध्यात्स्फुटतो	१	२६	५

र.

रविविधुग्रहपाद०	५	१	२१
रवेर्भोग्यकालेन	४	४	१६
रसाः पञ्चधाऽगा	७	७	२५
रुद्रप्रेतसमाप्तता	५	२५	२३
रुद्रास्त्रयं लोकशरा	१	७	१

ल.

लग्नमद्रोऽयनभाग०	४	३	१६
लङ्कायां भवनोदय०	४	१	१६
लम्बाभिधाः खन०	४	१०	१८
लोभाब्धिभिधन्द्रमवै०	३	१७	१३

व.

वक्रावक्रामौद्ध्य०	३	२६	१५
वधेः जवैवयेन हता	८	१३	२८

	अ०	श्लो०	पृ०
चन्द्रे केशवदैवज्ञ०	१	२	१
वार्कपमज्यामु०	४	२६	२०
विधूषं ग्रहांशौ	१	१८	४
विश्लेषलिप्ताश्च तयो०	११	५	३१
व्यगुरविश्व रविस्ति०	७	१	२५
व्यग्विन्दुदोर्ज्या०	५	१०	२२
व्यस्तैः खण्डैरुत्क्राम०	२	९	८
व्योमात्पट्टिशलाङ्कन श.	३	४	१०
शङ्खनेरग्रे तद्यथा	४	३०	२०
शराक्षाः शराक्षा	३	१४	१३
शरागाः कुशैला	३	१३	१३
शरा रसाः सप्त	११	२	३१
शीघ्राङ्कनः खं वेद०	३	५	११
शीघ्राङ्कनघस्य०	८	३	२७
शीतकरं तिमिरं तु	५	८	२१
शृङ्गनेत्रतौ बहु०	१०	१	३०
शेषं स्थिरं यद्ग्रह०	७	१०	२६
शेषे स्वर्गो दिनस्ये०	५	१५	२२
श्रवोऽङ्कनश्च देवेन्द्र० प.	३	११	१२
पद्मलम्बनमितौ०	६	३	२४
पडङ्गुलेनात्र	१०	५	३०
पद्मस्ता द्विशरा	२	७	७
पोढा द्वौ जगती स.	४	११	१८
सद्गुरतामुपयाति	१	२१	४
सायनग्रहभुजांश०	४	१२	१८
सायनसूर्यभुजार्ध०	२	१४	९
सार्धं रूपं स्याच्चतु०	३	७	११

	अ०	श्लो०	पृ०
सिद्धा नभोगा बुध०	१	५	१
सूर्यगती रसहृद्	५	६	२१
सूर्यास्तकाले खच०	८	१४	२८
सोऽप्यन्यथा भवति	१३	११	३७
स्पष्टभुक्तिविवरा०	६	४	२४
स्पष्टा क्रान्तिः खेटतः	४	२८	२०
स्फुटबलनलवाश्वेत्	११	८	३२
स्फुटोऽधिकश्वेन्मधुतो	१	१५	३
स्यात्स्वर्गितं तु	५	९	२१
स्वर्वांगांशहीनो	१	१६	३
स्वाङ्घ्र्यादथं धनुरन्तरं	१३	८	३६
स्वार्धेनादथं शीतगोः	२	१०	८
ह-			
दृता पलध्रवोद्धृता	४	९	१८
हिमकरममुखेऽपि	४	१५	१९

इति करणकौस्तुभस्य श्लोकानामकारादिवर्णानु-
क्रमेणानुक्रमणिका ।

प्रस्तावना—

—:०:—

अथैष आनन्दाश्रममुद्रणालये करणकौस्तुभनामा ज्योति.शास्त्रीयग्रन्थः प्रकाश्यते । सोऽयं गोब्राह्मणप्रतिपालकेत्यादिबिख्यावलीविरामिते शिवरायाभिधे महाराजे महीं प्रशासति सति तदनुशासनेन ज्योतिर्विदा कृष्णदेवज्ञेन विरचित इति बालकृष्णात्मनशंकरदीक्षितैर्भारतीयज्योतिःशास्त्रज्ञान्नि ग्रन्थे (५०२९०।२९१) इत्यत्र प्रतिपादितम् । तत एवेदमधुनात-
नानां महाराष्ट्रवाचकानां विदितमभूत् । ननु ग्रहलाघवादिप्रभृतिबहुविधेषु करणग्रन्थेषु सत्सु किमर्थमयं कृष्णदेवज्ञ एतद्ग्रन्थकरणे प्रवृत्तोऽभूत् । किमर्थं च शिवरायेणायं तादृशग्रन्थरच-
नार्यां प्रवर्तितः । इति चेच्छृणु । यद्यपि ग्रहलाघवादयः करणग्रन्थाः स्वल्पायासाध्य-
गणिताः सुलभायबोधाश्च सन्ति तथाऽपि आसेतु आहिमाचलं सर्वत्र महीमण्डले पद्मा-
ङ्गनिर्माणे प्रायः शिष्टैर्ग्रहलाघव एवाऽऽद्रियते । स च ग्रहलाघवनामा ग्रन्थो गणेशदेव-
ज्ञेन नेत्रवेदाब्जिभूमिते (१४४२) शाके प्राणायि । तत आरभ्य भूतहीन्दुपरिमितेषु
(१२९) वत्सरेषु व्यतीतिषु ग्रहलाघवसाध्यगणिते न सामीचीन्येन दृक्प्रत्ययतुल्य-
तामवतरतीति ग्रहलाघवविषये आक्षेपवादो लोके प्रवृत्तः । अथ चायोग्यकाले अनुष्ठीय-
मानमपि कर्म सफलं सुखोदकं च न भवति । लोकेऽपि यथाकाल एव कृतं कर्म
फलदं भवति । यथा नीजावापादि कृषिकर्म प्रावृत्काले कृतं चेत्त-
दैव फलदं भवति । अन्यथाकाले कृतं चेत्तत्र वृष्टेरभावाद्दान्यलाभो न भवतीत्येतावदेव
न किंतुर्षं धीर्षं नादृक्प्रमत्तासाध्यतीति सधीजस्य लाभस्य हानिरिति स्पष्टम् । तथा
शरीरे चन्दनानुलेपनमुष्णकाले क्रियमाणमेव सुखपर्यवसायि दृश्यते नान्यकाले क्रिय-
माणम् । प्रस्युत शीतकाले शीतोपचार. क्रियमाणो हिमज्वरादिकं निष्पादयेदित्यपि
संभवतीति महद्दनिष्टं प्रतीयते । तथाच व्यवहारविषयेऽपि अव्यवस्था प्रसज्येतेत्यनुसं-
धायेमामव्यवस्थां परिहर्तुं यथा महाराष्ट्रीयभाषाशुद्धचर्थं राजव्यवहारकोशनामा ग्रन्थो
राजव्यवहारकुशलैर्निष्पादितस्तथा पञ्चाङ्गशुद्ध्या एव करणकौस्तुभनामा ग्रन्थः संक्षिप्तः
सन्सुलभोऽपि दृक्प्रत्ययगणितयोस्तुल्यतामापादयञ्छ्रीशिवरायमहाराजेन कृष्णदेवज्ञेन
कारित इति

प्रकृत तत्करणं ग्रहसिद्धये । सुगमदृग्गणितैक्यविधायि यत् ।

इति नृपेन्द्रशिवाभिधनोदितः । प्रसुरते कृतिकृष्णविविज्ञराट् ।

इति तदीयश्लोकात्सिध्यति । एतदनुसंधायैव ग्रन्थकर्त्राऽस्य करणकौस्तुभ इति
नाम व्यंघायि । एतदुल्लिखिततत्तज्ज्योतिश्चक्रीयतवेद्वेषांशागः ग्रहदशत्रादिज्ञानोपायमूर्तो
ज्योति.शास्त्रीयग्रन्थः करणशब्देनोच्यते । स च कौस्तुभ इत्युपमितसमासः । अत्र

कौस्तुभस्य दृष्टान्तत्वेनोपादानाद्यथा स मणिर्निर्मलोऽत एव स्वप्रमयाऽन्वकारस्थितं वस्तु सम्यक् प्रन्याययति तथाऽयं करणग्रन्थो निर्दोषः सन्दृक्प्रत्ययतुल्यगणितं प्रतिपादयतीति सूचितम् ।

सोऽयं कृष्णदैवज्ञविरचितः करणकौस्तुभः स्वकृतस्यैव तन्त्ररत्ननाम्नोऽतिविस्तृतस्य ग्रन्थस्य संक्षिप्तः पारिणाम इति मन्ये । तस्यास्य महत्तन्त्ररत्नस्य हस्तालिखिता पुस्तिका शंकरदीक्षितानामथवाऽन्येषां केषांचित्द्वयपथं नाद्यथावत्समापातिता । अतः करणकौस्तुभग्रन्थगतानां तत्तस्यलीयशब्दानां पारिभाषेण सर्वोत्कृष्टं साधनमज्ञातावस्थामनुभवतीति महाराष्ट्रवाचकान् संश्राम्य तादृशतन्त्ररत्नग्रन्थपुस्तिकासंपादने प्रयत्नवद्भिस्तत्प्रभवद्भिर्भवाद्भिर्भावितव्यमिति तान्विज्ञापयितुं करणकौस्तुभग्रन्थसंबन्धिनः काश्चिद्विषयान्तंक्षेपत उल्लिखिलिषामि । अत्र ग्रन्थे मागापरपर्यायाश्चतुर्दशाधिकाराः सन्ति । ते च यथा—

१—मध्यमग्रहसाधनाधिकारः	२—चन्द्रसूर्यस्पर्ष्टीकरणाधिकारः
३—पञ्चतारास्पर्ष्टीकरणाधि०	४—त्रिप्रश्नाधि०
५—चन्द्रग्रहणाधि०	६—सूर्यग्रहणाधि०
७—तिथिपत्रतो ग्रहणसाधनाधि०	८—उदयास्ताधि०
९—ग्रहच्छायाधि०	१०—चन्द्रगृहोन्नत्यधि०
११—ग्रहयुत्याधि०	१२—नक्षत्रच्छायाधि०
१३—पाताधि०	१४—पातसंभवासंभवलक्षणाधिकारश्चेति ।

एतावतैवं स्पूलमानतो ज्ञायते यदेतद्ग्रन्थस्य रचनासरणी ग्रहलाघवानुसारिणीति । यतोऽयं कृष्णदैवज्ञो ग्रन्थारम्भे ग्रन्थनिर्विघ्नपरिसमाप्तिप्रचारादिप्रतिबन्धकद्वारितोपश्रमाय वन्दे केशवदैवज्ञसर्वभौमपदाम्बुजमिति ज्योतिर्वित्सर्वभौमकेशवदैवज्ञचरणारविन्दबन्दनरूपं महत्कलाचरति ततो ग्रहलाघवकारस्य गणेशदैवज्ञस्य पितरि केशवदैवज्ञविरषयेऽतीवाऽऽदरमावं भजत इत्यनुमीयते । ततश्च केशवदैवज्ञप्रणीतज्योतिर्ग्रन्थेष्वपि आदरभागयमित्युक्तिरपि पुनरुक्तिरेवेति । करणकौस्तुभनाम्नि एतस्मिञ्ज्योतिर्ग्रन्थेऽनेन ग्रन्थकर्त्रा गणितारम्भप्रवर्तकं वर्षमानं पञ्चविंशतभूमितं (१५७५) परिगृहीतं तथा शेषकाङ्काश्चापि तदूर्ध्वपर्यन्तंक्रमणकालसंभवा निर्दिष्टाः । परं चेतरत्र कापि ज्योतिर्ग्रन्थेषु दृष्टिपथमनवतरन् काश्चिद्विशेषोऽत्र प्रतिपादितः । स यथा—सप्तर्षिणां शेषकाङ्कान् ६ रा० ११ अं० ३० क. परिमितान्निर्दिश्य तेषामृषीणां वार्षिकी गतिरष्टौ कला. (८ क.) अर्षादेकरिमन्वर्षशतके एकनक्षत्रपरिमितेत्यचकथत् । तदिदं सप्तर्षिकालपरिगणनं काश्मीराल्पशेषवर्षमितरत्र प्रदेशे कुत्रापि केनापि नाङ्गीकृतं दृश्यते नापि वा

श्रूयते । एवं सत्यनेन महाराष्ट्रीयेण ज्योतिर्विद्वरेणेयं कालपरिगणना-कमुद्देशमनुसंधाय पर्यङ्गीकृतेति ज्ञातुं न पार्यतेऽस्माभिः । ग्रहलाघवकारैर्ज्याच्चापसाधनं विनैव गणितप्रक्रियां रचयित्वा तथैव रीत्या ग्रहसाधनस्य शिक्षणेनेवेदानींतिना ज्योतिर्विदः शास्त्रोपपत्तौ दुर्लक्षवन्तः कृता इति य आक्षेपो गणेशदैवज्ञोपरि च्छत्रोपाह्वैः केरुनानारुपैर्ग्रहगणितपण्डितैः कृतोऽस्ति सोऽयं नैतद्ग्रन्थविषये स्वोदयमासादयितुं समुत्सहते । यतोऽत्र ग्रन्थे गणितविरचनायां ज्याच्चापसाहाय्यं परिगृहीतमस्ति । किंत्व ज्यापिण्डमंशुदशकात्मकं परिकल्प्य तदुपयोगो बहुशः स्थलेषु कृत इति । ग्रहलाघवकारेणैकादशसंघत्सरात्मकं वर्षचक्रं परिकल्प्य रसेन्दुखाब्ध्य (४०१६) पेश्या नाधिकयाऽहर्गणवृद्ध्या भवितव्यमिति व्यवस्था कृता । करणकौस्तुभकारेण त्वेवत्वर्षात्मकस्यैव चक्रस्य परिकल्पनाद्भूतरसाम्य (३६९) पेश्या नाधिकोऽहर्गणो वर्षेतापचाहर्गणमादाय गणितप्रसाधने प्रयासोऽप्यल्पः स्यात्तथाऽपि वर्षगतिनिष्पादने गरीयान्ग्रयत्नः कर्तव्यः स्यादिति भाति । अस्मिन्ग्रन्थे वर्षमानं सांप्रतिकसूर्यसिद्धान्तानुसारेण पञ्चपटत्रि (३६९) दिनानि, पञ्चदश (१५) घट्यः, एकत्रिंशत् (३१) पलानि, एकत्रिंशत् (३१) विपलानि, चतुर्विंशतिः (२४) प्रविपलानीत्येतदात्मकमुररीकृतम् । शून्यायनांशवच्छाकायं वर्षं शून्यभूतवेद (४५०) परिमितं परिगृह्य तेषामयनाशानां वर्षगतिः स्वरसात्मक (६०) विकलापरिमिता परिगृहीता । नक्षत्रभोगाश्च ग्रहलाघवोक्तनक्षत्रभोगवत्तत्परिमिता एव भवन्ति । तथाऽपि विंशत्यं (२०) शात्मक्रे परणीभोगो गजतेन्दु- (१०८) शपरिमित आश्लेषभोगश्चैकेनांशेन ग्रहलाघवोक्तभोगपरिमाणाद्द्वियते । तपर्षिनेत्रम्वं (१२७) शपरिमितो मघाभोगोऽपि ग्रहलाघवोक्तभोगपरिमाणादंशद्वयेन मित्रो भवतीति ज्ञेयम् । ग्रन्थसमाप्तिसमये शेषे ग्रन्थकर्तृत्वेन स्वीयनाम्नो निर्देशं कुर्वन्कृष्णदैवज्ञः प्रथमतः स्वान्ववायप्रवर्तकस्य ब्रह्मणो मानसपुत्रस्यात् एव परमपूज्यस्य कश्यपमहर्षेर्महत्तामुपवर्ण्य स्ववेशानुकीर्तनमित्यमकरोत्—

तदन्यये पावन एव तत्र वंशावतंसोऽभवदुन्नतांसः ।

श्रीमन्महाज्योतिषिविद्वदभ्यो नाम्ना महादेव इति प्रसिद्धः ॥

तज्जाया किमु जाह्ववी विनयते बर्बाइनाम्नी सदा

तस्यां तज्जनितः सुपुण्यनिचयः श्रीरङ्गनाथानुजः ।

कृष्णः कोङ्कणसत्तटाकनगरे देशस्पवयौ वसद् ।

तेनायं करणेषु कौस्तुभ इति ग्रन्थः कृतो धीमता ॥ इति ।

तेन कृष्णदैवज्ञस्य पितुर्नाम महादेव इति, मातुर्नाम बर्बाइति, ज्येष्ठभ्रातुर्नाम रङ्गनाथ इत्येवंभूत्वाऽयं देशस्थशब्दाभिषेधो ब्राह्मणः सहाद्रिसंनिधौ मावळसंज्ञके

प्रदेशे निवसन्नासीदिति की० शंकरदीक्षितानामपिप्रायः । परंतु सहाद्विंशतिधाविन्याविः
कस्माच्छब्दाद्यमर्षोऽवगतः । कोङ्कणसप्तशतिकादिशब्दादिति चेत्तायं तद्वयंमोऽर्थ
इति मम प्रतिभाति । यतोऽयं शब्दस्तत्प्रदेशस्थितग्रामविशेषनिर्देशार्थं प्रयुक्तः स्यात् ।
सचापिग्रामो न सेटसर्वथादिरत्यन्तस्वरः । किंतु महान् स्यादिति तत्र नगरशब्दप्रयो-
गादनुमीयते । नगरशब्देन च नगा इव प्रासादा यत्रेति व्युत्पत्त्या बहुलोकनिवा-
सस्थानमुच्यते । तथा च—

पण्यक्रियादिनिपुणैश्चातुर्वर्ण्यैर्जनैर्युतम् ।

अनेकजातिसंबन्धं नैवाशिवसमाकुलम् ॥

सर्वदेवतसंबन्धं नगरं त्वभिधीयते ॥

इति नगरलक्षणमुक्तम् । अत एतद्व्यक्तुः कृष्णदेवज्ञस्य निवासभूतग्रामनाम-
संशोधनार्थं महाराष्ट्रीयवाचकान्मुहुर्मुहुर्विज्ञाप्यास्माहेत्ताद्विरनामीत्यलम् ।

पुण्यपत्तने—
मि० कार्तिक शु. ११ शनिवारे शके १८४९

} आपटे इत्युपनामकविष्णुतनुज-
नुर्दत्तात्रेयशर्मा—

ॐ तत्सद्ब्रह्मणे नमः ।

करणकौस्तुभः ।

कृष्णदेवज्ञविरचितः ।

तत्र प्रथमाधिकारः ।

उद्यन्मार्तण्डरामं प्रवरतरकराक्रान्तदिक्मान्तनागं

तारा यत्पुष्करास्त्वे स्फुरदमलनराः सीकरा भान्यपातः ।

स्वीया लोका विशोकाः सकलमुखयुता यत्पदाब्जस्मृतेः स्युः

प्रस्यूहव्यूहकालं विबुधचरनुतं तं नमामो गणेशम् ॥ १ ॥

वन्दे केशवदैवज्ञसार्वभौमपदाम्बुजम् ।

लाववृन्दमनोभृङ्गनिपेवितमभीष्टदम् ॥ २ ॥

मकुरु तत्करणं ग्रहसिद्धये सुगमद्वग्गणितैक्यविधायि यत् ।

इति नृपेन्द्रशिंवाभिधनोदितः प्रकुरुते कृतिकृष्णविभिन्नराट् ॥ ३ ॥

अयाभिघोस्ये गुणकान्दिपांशौ वेदा इनाः पणिनगमाः स्ववेदाः ॥

४ १२ ४६ ४०

भायोऽञ्जतुङ्गे धरणी दिशः क्षमावेदाः शशी भूतनये पडीशाः ॥ ४ ॥

१ - १० ४१ १ ६, ११

सिद्धा नभोगा बुवशीऽग्रतुङ्गे मही जिना धाणकृता धृतिश्च ।

२४ ९ १ २४ ४५ १८

गुरौ मही स्वं कुपमा रसाश्च भृगुश्चकेऽगास्तिथयो महेशाः ॥ ५ ॥

१ ० २१ ६ ७ १५ ११

यभेपवः सूर्यस्तुते स्वमर्काः सूर्याः स्ववाणा अगुजे कुचन्द्राः ।

५२ ० १२ १२ ५० ११

दिशोऽष्टरामा वसुसंगराश्च सप्तपिंजः(जि) स्वं स्वमिभा विपश्च ॥ ६ ॥

१० ३८ ४८ - ० ० ८ ०

रुद्रास्त्रयं लोकरा जिनाश्च शुद्धा समेष्टेऽञ्जतिपीडुरामाः ।

११ ३ ५३ २४ - १ १५ ३१

इन्द्रसिद्धाः शैवगे स्वमष्टवेदाः कुपसा द्विशरा रसाग्निः ॥ ७ ॥

३१ २४ ० ४८ ६१ ५२ ३६

गुणकाः ।

ग्रहोः	चं. चं.उ.	मं. नु.उ.	गु. शु.उ.	श.	रा. ऋ.	शु. अब्द.	क्ष.
राश्यादि-	४	१	६	१	७	०	११ ० ११ १ ०
गुणकाः	१२	१०	११	२४	०	१९	१२ १० ० ३ १९ ४८
	४६	४१	२४	४९	२१	११	१२ ३८ ८ ९३ ३१ २१
	४०	१	२	१८	६	९२	९० ४८ ० २४ ३१ ९२
							२४ ३६

चक्राणि १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ ३० ७ ९

अथ क्षेपकाः ।

युगान्यङ्गदस्ता विषादाङ्गदस्ता

४ २६ २८॥

विर्षा क्षेप उच्चै शरा नागपलाः ।

५ २८

खवाणाः कुजे पट्ट च पिण्डा युगक्षमा

५० ६ २८ १४

बुधोच्चं विषयस्त्रभूपाः सुरेज्ये ॥ ८ ॥

० २५ १६

नवाष्टेन्दवः पट्टकृताः शुक्रतुङ्गे

९ १८ ४६

दिशः पट्ट खरामाः शनौ त्रीणि विशन् ।

१० ६ ३० ३ २०

कृपसा अर्गौ भूभुवो ह्यौ रदाश्च

२१ ११ २ ३२

मुनीनां रसाः शंकराः स्वाप्रपथ ॥ ९ ॥

६ ११ ३०

अथो शुद्धिनेष्कर्त्तस्त्रिचन्द्रा दिनायः

१२ १३

समेजे युगान्यक्षिवाणा नगाक्षाः ।

४ ५२ ५७

क्षये खं नखाः पञ्च चक्राणि चंपा-

० २० ५

मिनाः खाम्नयो वासराः पञ्च चात्र ॥ १ - ॥

१२ ३० ७ ५

क्षेपकाः ।

ग्रहाः	चं.	चं.उ.	मं.	बु.उ.	गु.	शु.उ.	श.	रा.	क.	शु.	अब्द.	क्ष.
राह्या-	४	९	६	०	९	१०	३	११	६	१२	४	०
दिसे-	२६	२८	२८	२९	१८	६	२०	२	११	१३	६२	६०
पक्रः	२८	६०	१४	१६	४६	३०	२१	३२	३०	०	१०	९
	४९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

चक्राणि १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ ३० ७ ९

पञ्चाद्रिनिधूनशको गताब्दास्तद्घना गुणाः क्षेपयुता ध्रुवास्ते ।

१५७५

सौराब्दतोऽहर्गणजा युतारतैः सूर्योदये मध्यस्वेचराः स्युः ॥ ११ ॥

गताब्दा हताः पञ्चशैलैर्भगून्चे

७५

विधौ मध्यमे चापि लिप्ता धनं ताः ।

विपादाः कुजाग्धोः शनौ चार्धितास्ता

विधून्चेऽष्टमांशस्त्वृणं शेषयोः स्वम् ॥ १२ ॥

चैत्राद्रियातास्तिययो विशुद्धा निरग्रशुद्ध्याऽवमनाटिकाद्वयैः ।

स्ववेदपद्मलब्धदिभैश्च हीना वर्षेऽनाड्यूनितपष्टिदुक्ताः ॥ १३ ॥

६४

अथो शुसंघोऽब्दषवारदुक्तो वागे रवेः सैकनिरकता क्वचित् ।

शुद्ध्यवपक्राधेन्तिथयो गताब्दशुद्धतः खेचरसिद्धिरुक्ता ॥ १४ ॥

१कुटोऽधिकश्चेन्मधुतोऽपि यातस्तिथीस्नदीपाः परिगृह्य साध्यः ।

२.दा न शुद्ध्यानयने च लब्धस्तद्युक्तशुद्ध्या युगणो विधेयः ॥ १५ ॥

स्वस्ताङ्गानाहीनो गणो द्विद्विविधैरनाप्तानयुवित्रप्रवृन्दाह्वयः ।

६०

१३२२

३

भवेन्मित्र एवं बुधो देत्यमन्त्री ह्यनं मन्दमाटयेदेवेऽपहृङ्गम् ॥ १६ ॥

यस्तु सुधाकरतामुपयातः शक्रसमभ्यसनाद्गण एवः ।

१४

स्वीयमुनीन्दुलवादिविमुक्तः खेन्द्रगणासकलोत्तलितः ॥ १७ ॥

१७

१४०

विधूत्वं ग्रहांशो गणाद्यद्विलिप्तः

स्वस्वाख्यात्पुष्पवृन्दयुक्ता लवाद्यम् ।

४०

गणाङ्केन्दुभागो गणाद्रथद्विधलम्ब-

१९

४७

कलाढ्यो विशुद्धोऽर्केतश्चन्द्रपातः ॥ १८ ॥

अधात्वां गणो लोचनाभ्यां हृतः स्यात्स्वभूयुग्मभागेन युक्तो लवाद्यः ।

२

२१

गणाद्रामभूमृद्धतादासलित्वादि केनाम्बिता मेदिनीनन्दनोऽयम् ॥ १९ ॥

७३

अंशादिवेदाभ्यसनादनुधाशुतुङ्गस्वमापाति त्रिवागणोऽयम् ।

गणाद्यथाङ्गभ्यसनालवेषु पञ्चाङ्गमक्तात्फलभागयुक्तः ॥ २० ॥

६

६५

सदगुरुतामुपयाति गणोऽयं भागुखो रविरुद्भजेन ।

१२

व्योमगहीधरभक्तविहीनोऽप्याशुदिवागणनः कलिकासु ॥ २१ ॥

७०

द्विग्नो गणः स्वीयरसांशहीनः शीघ्रं लवाद्यं भूयुजस्य तुङ्गम् ।

द्विघ्नाद्गणात्कृत्तिभिरामगहीनं गणः स्वाधिधिहृच्छनिः स्यात् ॥ २२ ॥

३१

३०

मध्यो लवाद्यो रसपञ्चभूमिः फलेन युक्तः कलिकासु वृन्दात् ।

१५६

भागाः खरामैर्निहृता गृहाणि चक्राणि तान्यर्कविभाजनानि ॥२३॥

३०

६२

गोक्षा अष्ट रवौ विधा गतिरलाः रसाङ्गद्रयोऽक्षाप्रयोऽ-

५९

८

७९०

३५

ऋजोवेऽङ्गानि कुमागरारत्नमसि ता रामाः शिवा भूसुते ॥

६ ४१ ३ ११

भूरामा रसवाहवो सुधचलोच्चे पञ्चसिद्धा रत्नाः ।

३१ २६ २४५ ३२

ईज्ये पञ्च भृगुचक्रे रसखगा नागाः शनौ द्वे कले ॥ २४ ॥

५ ९६ ८ २

ग्रहाणा गतः ।

र	व	उ	रा	म	बुध	गु	शुभ	श
१२	७९०	६	३	३१	२४५	५	९६	२
८	३५	४१	११	५६	३२	०	८	०

द्युगणजनितखेटः क्षेपयुक्तो निरभे

क्षितिजनितमूर्धे मध्यमे म यमश्च ।

उदयरविफलाभ्या स्पष्टमूर्धयेऽर्त्ता

द्विविधविषयजाभ्या सस्कृत, स्वीयदेगे ॥ २५ ॥

यो म याःस्फुटतोऽयनान्वितरवेर्भागाङ्गभागश्च या ।

६

नाख्य, स्रोदयकैस्तदन्तरहता भुक्तिर्विलिप्ता, खगे ॥

स्वर्णं चौदधिकेऽयनान्वितरवौ मध्ये तुलनादिगे ।

तन्त्राढ्याहुचरोदयान्तरभव कर्म ग्रहाणामिदम् ॥ २६ ॥

पुरान्तरं व्यङ्ग्यं पलानि दद्यात्स्वर्णं द्युसत्रे परपूर्वमस्ये ।

रेखा पुरात्स्वीयपुरे विधेया दिवागणाभ्यखगास्तश्च ॥ २७ ॥

फलचतुष्टयतस्त्विति सस्कृता द्युगतयोऽर्कमुखा यदि मध्यमा ।

अभिमतं समये परिचालयेन्मृदुजवेन तत, स्फुटतीक्ष्णम् ॥ २८ ॥

इति श्रीम-महाद्वैतज्ञात्मजकृष्णदेवशरिश्चिने ऋणशौस्तुभे

मध्यमश्रेष्ठाधनारिहार, प्रथमः ॥

द्वितीयोऽधिकारः ।

नागाद्रयोऽर्कस्य लवा मृदुञ्च भौमादिकानां मृदुतुङ्गभागाः ॥

७८

स्वामीन्दवः काकृतयो यमाद्रिचन्द्राः खनागा नगवह्निपक्षाः ॥ १ ॥

१३० २२१ १७२ ८० २३७

द्विचिरोनमृदुतुङ्गकं भवति केन्द्रमिदं च तदाह्वयम् ।

क्रिपतुलादिगण्डमकेन्द्रके धनमृणं मृदुशीघ्रफलं च तत्र ॥ २ ॥

अथल्पं भुजस्तदधिकेन विहीनपद्मं

पद्माधिकं विगतपद्ममतो नवोर्ध्वम् ।

चक्रच्युतं भवति दोरहितं त्रिभं स्या-

त्कोटिस्त्रिभं पदमितिर्भगणे पृथगानि ॥ ३ ॥

ग्रहाणां मन्दोच्चानि ।

र.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.
२	४	७	९	२	७
१८	१०	११	२२	२०	२७
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०

चतुर्धोत्कृतयस्त्रेधा तत्रानि द्विर्गुणाश्विनः ।

२६ २५ २४

त्रिपक्षा द्विद्विपक्षाश्च स्वर्गाश्वातिधृतिर्द्विधा ॥ ४ ॥

२३ २२ २१ १९

पृथयोऽत्यष्टिर्नृपारितथ्यो मन्वकंशा दिशो नव ।

१८ १७ १६ १५ १४ १२ ११ १० ९

वस्वङ्गेष्वग्निपक्षैकाः क्रमज्यास्त्रण्डकानि हि ॥ ५ ॥

८ ६ ५ ३ २ १

क्रमज्याखण्डानि

क्रमज्या	०	१	२	३	४	५	६	७	८
खण्डानि	०	२६	२६	२६	२६	२५	२५	२५	२४
खण्डयोगाः	०	२६	५२	७८	१०४	१२९	१५४	१७९	२०३
क्रमज्या	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१६
खण्डानि	२४	२३	२२	२२	२१	१९	१९	१८	१८
खण्डयोगाः	२२७	२५०	२७२	२९४	३१५	३३४	३५३	३७१	३७१
क्रमज्या	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२४
खण्डानि	१७	१६	१५	१४	१२	११	१०	९	९
खण्डयोगाः	३८८	४०४	४१९	४३३	४४५	४५६	४६६	४७५	४७५
क्रमज्या	२५	२६	२७	२८	२९	३०			
खण्डानि	८	६	५	३	२	१			
खण्डयोगाः	४८३	४८९	४९४	४९७	४९९	५००			

षाडंशत्रिलयोन्मितार्थकयुतिः शेषघनभोग्यार्थनो
रामैर्लघुसमन्विता दसहृता मीर्षा क्रमात्स्यात्स्फुटा ।
दिग्घनात्प्रोज्यगुणाद्दलान्यगतहृन्निघ्नान्चशेषान्विता

३

त्रिघ्नी शुद्धदलोन्मिश्र भवति स्पष्टं क्रमात्कार्मुकम् ॥ ६ ॥

पद्दसा द्विशरा गजाद्रय उदध्याशा नवाका चतु-

२६ ५२ ८८ १०४ १२९

स्तिथयोऽङ्गान्निभुवो गुणाः भ्रगुगला मर्षा खतन्वानि च ।

१५४ १७९ २०३ २२७ २५०

द्व्युक्षाप्यन्धिनवाभिनरितियुगा वेदाभरा त्रयागुग-

२७२ २९४ ३१५ ३३४

शीष्येकादिगुणा द्विपद्विगुणा वेदसुवेदाः क्रमान् ॥ ७ ॥

३५३ ३७१ ३८८ ४०४

नन्दसोणिकृताः सुरान्धय इपुभ्रुत्पथयोऽङ्गानुग-

४१९ ४३३ ४४५

श्रुत्योऽङ्गर्तुकृताः शराद्रिनिगमा रामाष्टपाथोभय ।

४५६ ४६६ ४७५ ४८३

नन्दाष्टश्रुतयः कृताङ्क निगमाः सप्तान्क वेदास्तथा

४८९ ४९४ ४९७

गोवानानि ग्वखेपवां निगदिता ज्याखण्डयोगा श्मे ॥ ८ ॥*

४९९ ५०० ॥

व्यस्तैः खण्डैरुत्क्रमज्या धनुश्च

त्विष्टार्केन्द्रोर्मन्द्रेन्द्रस्य वाहोः ।

जीवा साभ्या इयक्षिभिर्व्योमसोमै-

२३ १०

र्भक्तांशाय दोःफल लिप्तिनासु ॥ ९ ॥

उत्क्रमज्याः

उत्क्रमज्या	१	२	३	४	५	६	७	८
खण्डानि	१	२	३	४	५	६	७	१०
खण्डयोगा	१	३	६	११	१७	२५	३४	४४
उत्क्रमज्या-	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
खण्डानि	११	१२	१४	१५	१६	१७	१८	१९
खण्डयोगा	११	२३	४१	५६	७२	९०	११०	१३६
उत्क्रमज्या	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
खण्डानि	१९	२१	२२	२२	२३	२४	२४	२५
खण्डयोगा	१८९	४०६	६२८	८५०	१०७३	१२९७	१५२१	१७४६
उत्क्रमज्या	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
खण्डानि	२५	२५	२६	२६	२६	२६		
खण्डयोगा	२७१	५९६	९००	११८८	१४७०	१७००		

स्वार्थेनाऽऽद्यं श्रीतगोः संस्कृतौ स्तम्भान्या स्पष्टौ संस्कृतार्थेण वेतु ।

माभ्देनैव स्यात्स्फुटत्वं तयोश्च तद्गत्योर्ध्वो तयोः शीघ्रतुङ्गे ॥ १० ॥

कोटिज्यका केन्द्रभवा निजार्धयुक्ता रवेश्चेद्रदहृत्फलं स्यात् ।

३२

विधोः स्वसूर्याशविद्युक्कुलीरनक्रादिकेन्द्रे स्वमृणं गर्तो तत् ॥ ११ ॥

१२

खपञ्चवेदीनशकः खपङ्गभिर्भक्तोऽयनांशाः स्युरभायनांशान् ।

४५०

६०

दत्त्वा खगे क्रान्तिचरेष्टकालान्छुप्रपातान्वलनं च कुर्यात् ॥ १२ ॥

दिनार्धप्रभा सायनेऽर्के क्रियादौ पलाख्यप्रभा शङ्कुजा त्रिस्थिता सा ।

इता पङ्क्तिमातङ्गदिग्भिः क्रमेण हृताऽन्त्या त्रिभिः स्युधराधानि तानि ॥ १३ ॥

१० ८ १०

सायनसूर्यभुजक्षदलैर्वयं भोग्यहतांशखलोकलवाह्यम् ।

३०

स्यात्स्वमृणं च चरं रसभेऽर्के तौल्यजगे विषरीतमथास्ते ॥ १४ ॥

तीक्ष्णकरा युतशीतकरांशा लब्धमितास्तियथो रविभक्ताः ।

शेषमितं हरशुद्धमयातं तद्विकला घटिका गतगम्याः ॥ १५ ॥ -

भुक्तिवियोगहता द्विगुणास्ताः पूर्वदले तिथयो नगतष्टाः ।

७

स्यात्करणं कुयुतं त्वपरैऽर्धात्कृष्णमनोः परतः शकुनेः स्युः ॥ १६ ॥

इन्द्रोः सार्कविधोः कलाः खखगर्भक्ता भयोगौ गर्तो ।

८००

यातप्ये कुरु पूर्ववद्विकलिका भुक्त्या जयैक्येन च ॥

भक्ताः स्युः क्रमशो गतैष्यघटिका नक्षत्रयुत्योस्तिथिः ।

चारो भं च तथैव योगकरणं पञ्चागमेवं स्फुटम् ॥ १७ ॥

इति श्रीमन्महादेवदेवज्ञात्मजकृष्णदेवज्ञविरचिते करणकास्तुभे

सूर्यचन्द्रसपष्टीकरणार्थिकारो द्वितीयः ॥

१० ८ १०

तृतीयोऽधिकारः ।

खं भूपा दशनाः कुजे नगकृता ह्यङ्गानि सप्ताद्रयो ।

० १६ ३२ ४७ ६२ ७७

द्व्यङ्गाः पद्कदिशोऽङ्गशंभव इलाविश्वे द्विवेदेन्दवः ॥

९२ १०६ ११९ १३१ १४२

भूतिधयोऽष्टशरेन्दवः कुपडिला मातङ्गपक्षेन्दवः ।

१५१ १५८ १६१ १५८

पद्मका नवशंकराः खगिरयः खं स्युंशलाङ्गा इमे ॥ १ ॥

१४६ ११९ ७० ०

नमोऽवनिभुषो दिवोऽय दशनाः करान्मोषयः ।

० ११ २१ ३२ ४२

कुपञ्च खपडपट्ट शरनगा अशीतिर्वधे ॥

५१ ६० ६८ ७५ ८०

युगाष्टपडिभाः शराष्टकुजास्त्रिशैलाः खपट्ट ।

८४ ८६ ८५ ८१ ७३ ६०

भवन्ति कृतवार्धयो गुणकराश्चलाङ्गा नमः ॥ २ ॥

४४ २३ ०

खं पट्ट विश्वे खचरशशिनस्तच्चसंख्याः कुरामाः ।

० ६ १३ १९ २५ ३१

पण्णां षण्णोऽम्बरजलधयरूपव्ययोऽक्षाब्धयश्च ॥

३६ ४० ४३ ४५

पद्मेदा दिगुणजलधयोऽभ्रान्धयोऽन्धयप्रयश्च ।

४६ ४३ ४० ३४

भान्यङ्गाका दश नम इमे वाक्पतेः स्युशलाङ्गाः ॥ ३ ॥

२७ १९ १० ०

व्योमात्यष्टिशलाङ्गा जलधिगुणमिताः खेपवः सप्तपट्टकाः ।

० १७ ३४ ५० ६७

ऽपष्टाङ्गाङ्गा युगेशा नवकरशशिनोऽग्नीन्द्रकाः सप्ततिधयः ॥

८३ ९९ ११४ १२९ १४३ १५७

नामाङ्गैका गजात्यष्टय उदधिगजैकाः शराष्टेन्दवश्च ।

१६८ १७८ १८४ १८५

सप्ताद्रिष्मा द्वितिथ्यस्त्रिनवपरिमिता भार्गवे खं भवन्ति ॥ ४ ॥

१७७ १५२ ९३ ०

शीघ्राङ्कनः खं वेदनागेशतिथ्यो धृत्यः स्वर्गास्त्र्यभिनोऽथो चतुर्धा ।

० ४८ ११ १५ १८ २१ २३

तत्त्वानि स्युस्त्र्यभिनः स्वर्धृतिश्च शक्राः काष्ठाः पञ्च खं मानुसूनाः ॥

२५ २३ २१ १८ १४ १० ५ ०

भौमादीनां शीघ्राङ्कनः ।

अङ्काः	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९
भौ. शी.	०	१६	३२	४७	६२	७७	९२	१०६	११९	१३१
बु. शी.	०	११	२१	३२	४२	५१	६०	६८	७५	८०
गु. शी.	०	६	१३	१९	२५	३१	३६	४०	४३	४५
शु. शी.	०	१७	३४	५०	६७	८३	९९	११४	१२९	१४३
श. शी.	०	४	८	११	१५	१८	२१	२३	२५	२५

अङ्काः	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८
भौ. शी.	१४२	१५१	१५८	१६१	१६८	१७६	११९	७०	०
बु. शी.	८४	८६	८५	८१	७३	६०	४४	२३	०
गु. शी.	४६	४६	४३	४०	३४	२७	१९	१०	०
शु. शी.	१५७	१६८	१७८	१८४	१८५	१७७	१५२	९३	०
श. शी.	२५	२५	२३	२१	१८	१४	१०	५	०

अङ्घ्रिर्द्विघाऽर्धं शरधाऽङ्घ्रिरस्य दलं कुजेऽङ्कनितयेऽन्तिमैष्ये ।

। ॥ ।

त्रैर्षाशके षोडशके भृगौ वाऽत्यष्टौ दलं रूपकमङ्घ्रियुग्मूः ॥ ६ ॥

॥ १ १ ॥

सार्धं रूपं स्याच्चतुर्धाऽङ्घ्रियुक्तं रूपं रूपं भार्गवेऽष्टादशे तु ।

१॥ १ १

एकः साङ्घ्रिः सार्धकः सार्धकश्च साङ्घ्रिः साङ्घ्रिः केवलोऽर्धं तदर्धम् ।

१ १ १॥ १॥ १ १ १ १ ॥ ।

भौमशुक्रयोः शेषाङ्काः ।

	१	२	३	४	५	६	७	८	९
भौमषोडशसप्त-	०	०	०	०	०	०	०	०	०
शाष्टादशशुशे०ङ्काः	१९	१९	२०	२०	२०	२०	२०	१९	७
									२०
शुक्रषोडशसप्त-	०	१	१	२	१	१	१	१	१
दशशु	२०	०	१९	२०	२०	२०	२०	१९	०
अष्टादशशु	१	१	१	१	१	१	१	०	०
शे० ङ्काः	०	१९	२०	२०	१९	१९	०	२०	१९

भौमात्कर्णा दिग्लवैः पक्षनागाः कर्णा स्वाष्टा अष्टशैलाः शरागाः ।

८२ ८१ ८० ७८ ७५

द्वयथा मातङ्गर्तवो वेदपट्टकाः पष्टिः पञ्चाक्षरस्तथा नन्दवेदाः ॥८॥

७२ ६८ ६४ ६० ५५ ४९

युगाब्धयो नागगुणा द्विरामा भान्यब्धिपक्षा गविला धृतिश्च ।

४४ ३८ ३२ २७ २४ १९ १८

युधे गजाङ्गानि महीध्रपट्टमनयाङ्गपट्टकाश्च पृषत्कपट्टकाः ॥९॥

६८ ६७ ६६ ६५

त्रितर्षाः कुतर्षा गजाक्षा रमाक्षा गुणाक्षाश्च स्वाक्षास्तथा शैलवेदाः ॥

६३ ६१ ५८ ५६ ५३ ५० ४७

तथा वेदवेदाः कुवेदा इभाश्री रमान्यब्धिरामाग्निरामा मदाश्च ॥ १० ॥

४४ ४१ ३८ ३६ ३४ ३३ ३२

धनोऽङ्काश्च देवेन्द्रपूज्ये ग्वतर्षा नवाक्षा गजाक्षा नगाक्षा रमाक्षाः ।

६० ५९ ५८ ५७ ५६

शराक्षा युगाक्षा गुणाक्षा इत्याक्षास्तथा नन्दवेदाः तथा शैलवेदाः ॥११॥

५५ ५४ ५३ ५१ ४९ ४७

तथा यानवेदास्तथा वेदवेदाग्निवेदा द्विवेदाः कुवेदाः ग्ववेदाः ।

४५ ४४ ४३ ४२ ४१ ४०

१. खवेदास्ततो भार्गवे तर्कनागाः शराष्टौ गुणाष्टौ महीभा इभागाः ॥ १२ ॥

४० ८६ ८५ ८३ ८१ ७८

शरागाः कुशैला नगाङ्गं द्विपद्कास्तथा पद्मशरा भूशराः पञ्चवेदाः ।

७५ ७१ ६७ ६२ ५६ ५१ ४५

तथा नागरामा रदा उत्कृतिश्च नखाः पद्मभुवो वेदचन्द्रा अथाऽऽर्कः ॥ १३ ॥

३८ ३२ २६ २० १६ १४

शराक्षाः शराक्षा युगाक्षा युगाक्षा गुणाक्षा यमाक्षा यमाक्षाः कुवाणाः ।

५५ ५५ ५४ ५४ ५३ ५२ ५२ ५१

खवाणा द्विधाऽङ्गान्धयोऽष्टाव्ययोऽद्रिकृताः पद्कृताः पञ्चवेदाश्चतुर्धा ॥ १४ ॥

५० ४९ ४८ ४७ ४६ ४५

भौमादीनां कर्णाङ्गाः ।

अङ्गाः	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९
भौ. कर्णाः	०	८२	८१	८०	७८	७५	७२	६८	६४	६०
भु. कर्णाः	०	६८	६७	६६	६५	६३	६१	५८	५६	५२
गु. कर्णाः	०	६०	५९	५८	५७	५६	५५	५४	५३	५१
शु. कर्णाः	०	८६	८५	८३	८१	७८	७५	७१	६७	६२
श. कर्णाः	०	५५	५५	५४	५४	५३	५२	५२	५१	५०
अङ्गाः	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
भौ. कर्णाः	५५	४२	४४	३८	३२	२७	२४	१९	१८	१८
भु. कर्णाः	५०	४७	४४	४१	३८	३६	३४	३३	३२	३२
गु. कर्णाः	४९	४७	४५	४४	४३	४२	४१	४०	४०	४०
शु. कर्णाः	५६	५१	४५	३८	३२	२६	२०	१६	१४	१४
श. कर्णाः	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४५	४५	४५	४५

भौमादीनां शीघ्रकेन्द्रं रसोर्ध्वं चक्राच्छुद्धं तल्लवा दिग्भिभक्ताः ।

लव्यं याताङ्गो गर्वेषान्तरद्वाच्छेषादिग्भिर्भक्तफलं तृच्युतोः ॥ १५ ॥

गम्भ इतादधिके यदि धोने शीघ्रफलं युगहल्लवपूर्वम् ।

तत्कुरुतात्कुजपूर्वकखेटे मोक्तवेदेवमपीह धनर्णम् ॥ १६ ॥

लोकाव्यभिश्चन्द्रभर्षिभाङ्गुर्नागेभनेर्षः शरद्विभिराहा ।

४३ १११ ९८ २८८ ६५

कुजादशघ्नी मृदुकेन्द्रदोर्ज्या भागादि मान्दं स्वमृणं पुरेव ॥ १७ ॥

केन्द्र आद्यपदेः चान्तये स्वीयविश्वंशकोनितम् ।

विमुधानां स्फुटं स्यात्तु फलं मान्दं लघादिकम् ॥ १८ ॥

द्रुतफलदलमादौ मध्यमे देयमस्मात् ।

मृदुफलमखिलं यन्मध्यमे तद्विधेयम् ॥

द्रुतमखिलममुष्माधेहि मन्दस्फुटेऽसौ ।

स्फुटतर इति खेटो योऽसकृत्साधितोऽसौ ॥ १९ ॥

जीर्वेत्परवणं दशहृन्निजाहृन्मियुक्कुजाद्द्विनिघ्नं स्वगुणांशयुक्तम् ।

१०

३

सप्तद्विघ्नक्रोद्धृतमाप्तलिप्ता मान्दं गतौ तत्स्वमृणं पुरेव ॥ २० ॥

७।२। १४

चलाङ्गनन्तरं वेदहृद्भूमिपुत्राग्निभिर्नागचन्द्रैर्दत्तं सार्धवेदैः ।

१८

४।३०

विपादाग्निभिः पञ्चभिर्द्रविफलं स्याद्भूतेश्चलाङ्गनपदार्थोस्तदूना ॥ २१ ॥

३।४५

युता मृदुः स्फुटा गतिः प्रमाणिका स्फुटा भवेत् ।

यदा न शुष्यते तदा विलोमतस्तु वक्रता ॥ २२ ॥

भौमादीनां वक्रिताऽवक्रिता च द्राक्केन्द्रार्थेऽवक्रभूमिः शरैर्द्रैः ।

१६३

१४१

षाणादित्यैः सप्तपूर्वास्त्रिद्वैः स्पष्टैरेभिश्चक्रभागच्युतैः स्यात् * ॥ २३ ॥

१२५

१६७ ११३

इभासिभिः शक्रसमर्नगाञ्जैः कुजेऽप्यपातद्र्युदयस्तु पूर्वं ।

२८

१४ १७

द्राक्केन्द्रमार्गः परमौत्थमेभिः चक्रच्युतैर्भास्करगाग्रगान्ने X ॥ २४ ॥

स्वासेर्जिनेः शरशरैन्दुभिरद्विर्गन्धचन्द्रैः परेः शशिनशुक्रमहोदयास्त्री ।

५०

२४ १५५

१७७

पूर्वं क्रमाच्छरनखैरेत्याष्टचन्द्रैः श्योमावनीगुणामिने रमवाहिरामिः ॥ २५ ॥

२०५

१८३

३१०

३३६

* त. पुस्तके मं. ११५, ड. २१५, ट. ६३५, ट. १९५, त. २४५ इति ।

X त. पुस्तके मं. ३३२, ट. १४६, ट. ३४३ इति ।

वक्रावक्रामौढ्यमौढ्यांशतोऽशाः पुष्टाश्चाल्पाः केन्द्रजा नन्दनिष्णाः ।
मौमाद्भक्ता वेदपिण्डाष्टवर्णैः यानायातान्यकैजांशा दिनानि ॥ २६ ॥

४ २८ ८ ५

मौमोदयादिकूकरदिग्युगैश्च कौटिल्यमार्गास्तमयोदयाः स्युः ।

१० २ १० ४

मासैः सुरेज्योदयतः सपादवेदैर्युगैः साङ्घ्रियुगैर्भुवा च ॥ २७ ॥

४। ४ ४। १

मन्दोदयाद्रामयुगाग्निभिश्च दलान्वितैः साङ्घ्रिभुवा क्रमेण ।

३ ४ ३ १।

परोदयाद्भ्रुकगतिः परास्तं पूर्वोदयो मार्ग इतोऽस्त ऐन्द्र्याम् ॥ २८ ॥

परोदयो हस्य दिनैस्मीभिर्दन्ताग्निभूयाग्निरदैरदैश्च ॥

३२ ३ १६ ३ ३२ ३२

ततस्ततस्ते भृगुजस्य तद्द्वक्कादयः स्युर्दिवसैरमीभिः ॥ २९ ॥

खषेदपक्षस्त्रियमैर्गमैश्च त्रिलोचनैः खान्नेयमैः खशैलैः ॥

२४० २३ ८ २३ २३० ७०

स्थूलं यतोऽस्माज्जादिति प्रबोधः संसत्सु वक्ष्येऽग्रत एव सूक्ष्मम् ॥ ३० ॥

इति श्रीमन्महादेवदेवज्ञात्मजश्रीकृष्णदेवज्ञाविरचिते करण-
कौस्तुभे पञ्चतारास्पष्टीकरणाधिकारस्तुतीयः ॥

चतुर्थोऽधिकारः ।

लङ्कानां भवनोदयास्त इभमान्यङ्कनङ्कदस्ताः क्रमा-

२७८ २९९

दाड्यागद्वयवह्नयो विघटिकाः स्थाप्याः क्रमाद्बुत्क्रमात्

३२३

हीनाह्वयाः क्रमगोत्क्रमैश्वरदलैर्भेषादिजा व्युत्क्रमा-

ज्जुनाक्षेऽप्यथ चेष्टकालजरवे र्युक्तायनांशस्य ये ॥ १ ॥

भोग्यांशाः स्वोदयघ्ना गगनगुणहृता भोग्यकालस्तथैव ।

३०

यातांशैर्पातकालोऽप्यभिमतघटिकानां पलेभ्यो विशोऽयः ॥

भोग्यैः शोधयस्तदुदयोदय इति च पुनः शेषमभ्राग्निनिघ्नम् ।

३०

शुद्धाग्नेणोद्धृतं तल्लवगुरामजतः शुद्धभैर्योजित स्यात् ॥ २ ॥

लग्नमदोऽयनभागविहीनं चेन्न विशुध्यति चेष्टत एष्यः ।

साग्निगुणादिजभोदयभक्ताल्लव्यल्लवैरुदयो रविराहवः ॥ ३ ॥

३०

स्वेभोग्यकालेन लग्नेन कालो युतः स्यादभीष्टोऽन्तरस्थोदयाह्वयः ।

तनूभाम्करावेकराशौ तदंशान्तरघ्नोदयः स्वाभिहृचेदमीष्टः ॥ ४ ॥

३०

इनादूनल्लग्नै सुराजत्स शोधयः न चेद्राभिलग्न सपद्मार्कतः स्यात् ।

इनात्पूर्विलग्नं निलोपपकारास्त्रसार्धं तथाऽभीष्टकालोऽपि तज्ज्ञैः ॥५॥

यद्यङ्गखण्डं मध्यमं स सौम्यो गोलः परार्धं कथितः स याम्यः ।

सौम्यायन तद्रमभं सुगायत्र्याम्यं कुलीगत्यचरोऽत्र तस्य ॥ ६ ॥

उदगनुत्तरगोलगतै र्वा चरपल्लैर्युतहीनिवनादिकाः ।

तिथिमिता शुद्धलं द्विगुणं दिनं गम्भशुद्धमिदं रजनीभितिः ॥ ७ ॥

१५

६०

ऋन्तिषण्डानि ऋन्तियोगाश्च

	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
ऋन्तिगा०	०	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३
राश्ट्रयोगः	०	२	४	७	९	११	१३	१५	१७	१९	२०	२१	२२	२३	२३	२३
	२७	५२	७३	९३	११३	१३४	१५९	१८८	२१७	२३७	२५७	२७८	२९९	३२९	३५८	३९९

करणकौस्तुभः ।

प्रभाकराक्षभाकृती तयोर्युतेः पदं श्रुतिः ।

पलाभिधा प्रमाणिका पलप्रभाऽभ्रसायकैः ॥ ८ ॥

५०

हता पलश्रवोद्धृता पलज्यका धनुस्तेथा ।

पलांशकाः स्वमध्यतोऽनुदग्दिशोऽनुदक्स्थिताः ॥ ९ ॥

लम्बाभिधाः खनन्देभ्यो विशुद्धास्ते सदोचराः ।

९०

लम्बज्यका तदीया या दोर्ज्यका साऽत्र कथ्यते ॥ १० ॥

पोढा द्वौ जगती तथेन्द्रियविधा खं वेदधाऽधो नगा-

६ २ १ ५ ० ४ २७

क्षीण्यक्षाक्षिमहीयमा गजभुवो विश्वे शरा गोशराः ॥

२५ २१ १८ १३ ५ ५९

गोवेदा रसपावकाः कृतयमा रुद्रा नगाक्षा वियत्-

४९ ३६ २४ ११ ५७ ४०

वेदाऽऽयक्षिशिवा दलान्यपमजान्येभ्यः प्रसाध्योऽपमः ॥ ११ ॥

२३ ११

सायनग्रहभुजांशका रसैर्भाजिता गतदलानि तद्युतिः ।

६

भोग्यशेषहतितो रसाप्तियुक्खेटदिग्भवमुखोऽपमो भवेत् ॥ १२ ॥

६ १००

क्रान्त्यससंस्कारलवा नताः स्युः खाङ्कच्युताश्चोन्नतजा दिनार्धे ।

९०

मध्योन्नतांशक्रममैर्विक्राप्तं ष्योमाभ्रपट्टकं श्रवणो दिनार्धे ॥ १३ ॥

६००

क्रान्तिज्यका नखलत्रोत्थितवर्गहीनैः

२०

सूर्यैर्हता पलभया मुणिताऽपमज्या ।

१२

स्यात्सिद्धिनी चरमया दशसंगुणं य-

त्तत्कार्मुकं भवति सूक्ष्मतरं चरं वा ॥ १४ ॥

हिमकरप्रमुखेष्विषुसंस्कृताऽपमगुणाच्चरमुक्तवदानयेत् ।

इति भतोऽपि तथा दिनरात्रिके स्विद् विशेषमलं द्रुवतेऽपरे ॥ १५ ॥

गगनमास्थितभोदयसंगुणा निजगतिः खखनागशुद्धत्पलैः ।

१८००

गगनपट्टिकाः सहितास्ततो दलमद्विस्त्वदमन्वितमूनितम् ।

६०

चरपलैर्द्विगुणैः खलु गोलयोरिति विलोमविधौ रजनीमिति ॥ १६ ॥

इदं गायाछन्दः ।

अतीतो भवेत्काल ऐन्द्र्यां परत्रावशेषोऽपि पूर्वं परं चोन्नतं स्यात् ।

भवेद्दुन्नतेनोनितं तन्नतं स्याद्दिनार्थं नतादुन्नतं वाऽन्यथाऽतः ॥ १७ ॥

उदभ्याम्यगोले चरज्यान्वितो ना त्रिजीवाद्यसंज्ञो रसश्चान्नतात्सः ।

६

विलोमज्यकोनो भवेच्चेष्टसंज्ञो दिनार्थश्रुतिस्त्वष्टभक्तायनिष्ठी ॥ १८ ॥

अभीष्टश्रवोऽप्यस्य वर्गाद्युगेन्द्रैर्विहीनात्पदं सेष्टभाभीष्टकाले ।

१४४

भवेदङ्गलाद्याङ्गलं शङ्कुसूर्यलवोऽभीष्टभावर्गतः सार्कवर्गात् ॥ १९ ॥

१४४

पदं चेष्टकर्णो भवेदाद्यनिष्ठी दिनार्थश्रुतिस्तेन भक्तेष्टसंज्ञः ।

अथेष्टोनिष्ठाद्याद्विलोमं धनुर्मूचदाप्तं रसैर्नाडिकाद्यं नतं स्यात् ॥ २० ॥

नतं तिथ्यधिकं चेत्स्यात्तिथ्यूननतजीवया ।

युता त्रिज्या नतस्यैयं विलोमज्या भवेत्तदा ॥ २१ ॥

क्रान्त्यक्षसंस्कारविहीनखाङ्गाः समुन्नता यन्त्रलवा दिनार्थे ।

९०

यन्त्रांशमौर्वी गुणिता खचाणैर्दिनार्थयन्त्रांशगुणोद्धृताऽस्याः ॥ २२ ॥

५०

चापांशकैः संगुणिताद्दृष्टुखण्डात्खाङ्गोद्धृतादुन्नतनाडिकाः स्युः ।

खनन्दाहता नाडिका चोन्नता या दिनार्थोद्धृता लब्धमौर्वी विनिष्ठी ।

९०

दृष्टुखण्डोत्थयन्त्रांशमौर्वी खचाणैर्हृता लब्धकोदण्डतो यन्त्रभागाः ॥ २३ ॥

५०

खखपट्टमभाश्रुतिहृतास्तु ततो भुजभागका इह तुरीयलवाः ।

६००

अथवाऽत्र यन्त्रलवर्माविक्रया खखपट्टहृता श्रुतिरतोऽपि रुचिः ॥ २४ ॥

६००

जलसमभुवि वृत्तस्यैव केन्द्रस्थशङ्को-

विंशति सरति भागं तत्र चिह्ने परेन्द्रयौ ।

तदुपरिगतसूत्रस्यार्धमुल्लङ्घ्य साध्ये

वृत्तितिमिमुखपुच्छे सूत्रमन्ये दिशौ स्तः ॥ २५ ॥

वार्कापमज्यागुणितेऽष्टकर्णो लम्बज्ययाऽऽप्तः सभुजोऽर्कदिक् स्यात् ।

याम्याक्षभासंस्कृत एवमत्र भुजेष्टभावर्यवियोगमूलम् ॥ २६ ॥

कोटिः शलाके भुजकोटिसंख्ये भागान्नृकेन्द्राच्च तथा निवेश्ये ।

यष्टयग्रयोगो वरुणेन्द्रकाष्ठे कोटिस्ततोऽन्ये तिमितो भुजो वा ॥ २७ ॥

स्पष्टा क्रान्तिः खेटतः क्रान्तिश्च बाहुं कोटिं साधयित्वा दिशश्च ।

दद्याद्धीमान्केन्द्रतः पूर्वतोऽत्र कोटिं खेटे प्राक्पाले परस्याम् ॥ २८ ॥

प्रत्यक्संस्थश्चेत्तदग्रात्स्वदिक्स्थं बाहुं छायां बाहुकेन्द्रान्तराले ।

बाहुच्छायायोगसंस्थं नरं तं कृत्वा विन्दोः सूत्रमेकं प्रसार्य ॥ २९ ॥

शङ्कोरग्रे तद्यथा स्यान्नले च वंशापारे सुरिधरे कोटिमन्ये ।

प्रत्यखेटे पूर्वगां पूर्वगेऽत्र प्रत्यक्संस्थां भाग्रतः सूत्रबाहू ॥ ३० ॥

तस्मूत्रदृष्ट्या नलिकैकरन्ध्रात्संदर्शयेत्खे खचरं विधिज्ञः ।

दिवैव पूर्वं विरचय्य सर्वं दृक्शास्त्रसाम्यप्रतिपादनार्थम् ॥ ३१ ॥

तथैव सर्वं परिसाध्य देयं कोट्यादि वामं शुचिभाण्डगं कम् ।

संस्थाप्य केन्द्रे मतिविम्बितं के खेटं प्रपश्येन्नलये विमूत्रे ॥ ३२ ॥

इति थीमन्महादेवदेवज्ञात्मजकृष्णदेवज्ञविरचिते करण-

कौस्तुभे त्रिपश्चाधिकारश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽधिकारः ।

रविबिधुग्रहमादरतोऽधुना गणितशास्त्रसमर्थनहेतवे ।
मुनिवरैर्हुतदत्तफलं बहु गदितमत्र चमत्कृतितो ब्रुवे ॥ १ ॥
खगजवाद्गतगम्यदिनाहताखरसलब्धलवै रहितो युतः ।

६०

भवति तत्समयोत्थखगस्तथा घटिक्येति कलादि त्रिहीनयुक् ॥ २ ॥
पर्वान्त एवं रविराहुचन्द्रान्संचालय राहूनरवेर्भुजांशैः ।
इन्द्राल्पकैः स्याद्ग्रहसंभवोऽत्र याम्यैर्गजोनैरापि चेद्रवेस्तु ॥ ३ ॥

८

पक्षेऽथवाऽङ्गै रविमिथु मासैः पक्षोनितैः पक्षयुतैश्च तैर्वा ।

६ १२

व्यगोर्भुजांशैर्ग्रहसंभवस्तं विलोक्य धीमान्गणितं विदध्यात् ॥ ४ ॥
पक्षभवं चलनं व्यगुसूर्ये खं तिथयः स्वयमा गृहपूर्वम् ।

० १५ २०

स्याद्रसमासभवं तु तथैव पणिगमा जगती कथितं ज्ञैः ॥ ५ ॥

६ ४ १

सूर्यगती रसत्हद्राविधिम्बं स्वीयदशाशपुगङ्गुलपूर्वम् ।

६

वेदनगैर्विरहता विधुविम्बं भुक्तिकलाः शशिनोऽङ्गुलपूर्वम् ॥ ६ ॥

७४

इन्दुगतिः पृथिवीद्युतिविम्बमाकृतिहृस्वस्वशैललवोनम् ।

२२ ७०

भास्करभुक्तिनगातिविहीनं केचन राहुतनुं प्रवदन्ति ॥ ७ ॥

७

शीतकरं तिमिरं तु पिधत्ते तीक्ष्णकरं च निशाकरमूर्तिः ।
यत्तु पिधानपिधेयदलैवयं मानदलैवयमिदं विश्वरं तत् ॥ ८ ॥
स्यात्स्वगितं तु पिधेयवियुक्तं खग्रहणं गदितं परिशेषम् ।
भाक्परतस्तु विधोर्मुखमोक्षौ क्रान्तिवृत्तेस्तरणेष्विपरीतम् ॥ ९ ॥

व्यग्विन्दुदोर्ज्या स्वादिगंशहीना द्विघ्न्यङ्गुलाद्यो विशिखो विधोः स्यात् ।

१०

रामाहतोऽसौ कलिकादिको वा विराहुशीतद्युतिगोलद्विक्कः ॥ १० ॥

३

पुग्मे पदे मध्यशरस्य योगास्तिथ्यप्रभागेन तथाऽन्तराच्च ।

ओजे विलोमं ग्रहमुक्तिवाणौ चन्द्रग्रहे ते विपरीतद्विक्काः ॥ ११ ॥

मानैक्यखण्डशरवर्गवियोगमूलं त्रिघ्नं जवान्तरलवैर्वित्ततं स्थितिः सा ।
नाडीमुखे भवति मर्दमितिस्तथाऽत्र मानान्तरार्धविशिखादथ या स्थितिस्तु ॥

निजनिजाङ्घ्रियुतेषु पलैर्युता विरहिता मुखमुक्तिभवेत्स्थितिः ।

व्यगुविधौ विषमे तु पदेऽन्यथा समपदे स्थितिवत्कुरु मर्दके ॥ १३ ॥

पर्वावसानं ग्रहमध्यकालो वियुग्युतः स्पर्शविमुक्तिकालौ ।

निजास्थितिभ्यां निजमर्दकाभ्यां संमीलनोन्मीलनके च वेद्ये ॥ १४ ॥

॥ शेषे स्पर्शो दिनस्थेन्द्रोर्जाते मुक्तिस्तदूनितम् ।

द्युदलं तु रवे रात्रेस्तदूनितनिशादलम् ॥ १५ ॥

पूर्वापरं नतं चात्र बलनस्यात्र सिद्धये ।

॥ ग्रस्तोदयास्तयोरेव ज्ञेयं गणितकोविदैः ॥ १६ ॥

खाङ्कगहतं द्युदलदृष्टतमस्य मौर्वी

९०

स्पर्शादिकं पलहता त्रिभजीवयाऽऽप्ता ।

॥ पूर्वापरे नत उदग्मदिग्घिमांशोः

क्रान्तिस्त्रिभायनयुताङ्गुयसंस्कृतेर्ज्या ॥ १७ ॥

खासोद्धृता मानदलैक्यनिघ्नी स्पष्टाङ्गुलाद्या बलनस्य जीवा ।

९०

भिचौ शिलार्यां सुसमे पटे वा झः पारिलेखं बिलिखेद्रवीन्द्रोः ॥ १८ ॥

मानैक्यखण्डमितकर्कटकेन वृत्तं

साध्यं पिधेयशकलेन तदन्तराले ।

दिहमुद्रितं प्रथमतो बलनस्य जीवै-

न्द्रया स्पर्शिकी भवति सध्यमसव्यमत्र ॥ १९ ॥

॥ याम्योत्तरा यदि तु मोक्षभवा मतीच्या

वार्म रवेर्बलनजेति शरीं तदग्रात् ।

देवौ ज्यकावदथ मध्यशरो यथाशः

केन्द्रात्तिमेर्वलनचिह्नमैवस्य सूत्रे ॥ २०-॥

पुच्छाननगते देयः स्पर्शमध्ये विमुक्तिजे ।

शरत्रयगते चिह्ने वृत्तानां त्रितये शुभे ॥ २१ ॥

श्राहकखण्डभवे ग्रहमध्यमुक्तिमितिस्त्वथ मध्यशराग्रात् ।

स्पर्शविमुक्तिशराग्रगरेखे मग्रहमुक्तिपथावथ केन्द्रात् ॥ २२ ॥

मानार्थविश्लेषभवाहृतियां तद्वृत्तितन्मार्गयुतिद्वयेऽपि ।

ये छादकार्थमभवे वृत्ती ते संमीलनोन्मीलनकं च वेद्ये ॥ २३ ॥

छन्नहताभिमतं स्थितिभक्तमद्ध्ययुक्तं निगमावधि सैकम् ।

आगजमद्ध्यवियुक्कुयुगूर्ध्वमिष्टपिधानमदः स्थितितो वा ॥ २४ ॥

८

रुद्रघ्नैतसमायुता मधुगतैर्मासैः पृथक्सेश्वराः

११

स्वाभ्राद्यंशयुताखिरामविहता लब्धैर्युतास्तेऽधिकैः ।

७०

मासाः स्युर्गुणिता भुवा च विद्यता स्वाम्भोधिभिः साद्भिभिः ।

१ ० ४० । १५.

शुक्रान्ते भमुखो व्यगुर्भवति भूखत्रिशदेकान्वितः ॥ २५ ॥

१ । ० । ३० । १

द्विगुणितभगणाद्यं व्यग्विनस्य त्रियुक्तं भवति शिखरितष्टं पर्वपो वर्तमानः ।

विधिशशिसुरैपेशस्वाम्नुपाग्न्यन्तकानां द्युगणवदधिमासस्याऽऽगमोऽव्यत्र वेद्यः ॥

धूम्रः कृष्णः कृष्णरक्तः पिशङ्गः पादैर्ग्रस्तीऽञ्जः सदाऽर्कस्तु कृष्णः ।

स्पष्टः प्रोक्तः स्पष्टतार्यै विधिज्ञप्रोक्तयाऽऽमाभिः पारिलेखोऽन्यथाऽग्रे ॥ २६ ॥

अर्कतृपांशरवीन्दुपिधानं दृग्विपयं न हि भानुविभावात् ।

दृग्गणितैक्यधियाऽखिलवच दत्तहुते विदधीत विधिज्ञः ॥ २८ ॥

इति श्रीमन्महादेवदैवज्ञात्मजकृष्णदैवज्ञविरचिते करणकौस्तुभे

चन्द्रग्रहणाधिकारः पञ्चमः ॥ ५ ॥

१ ग. 'विनिर्व' । २ ग. 'मनोऽस्य सू' । ३ ग. 'इतिः स्यात्' । ४ ल. 'सु' ।

५ ल. ताडुग । ६ ल. विपुता । ७ ल ग. 'रारैशाम्नु' । ८ ल. 'सोऽश्नत्ता' ।

पष्ठोऽधिकारः ।

त्रिभोनिता दर्शविरामलघ्नात्क्रान्त्यक्षसंस्कारलवा नतांशाः ।
संस्कारदिक्कास्तु हरो नतांशसिद्धांशवर्गान्वितसार्धपङ्क्तिः ॥ १ ॥

२४ १०।३०

त्रिभोनिताकारान्तरभागकाष्ठा लवोननिघ्नान्निभुवो हराप्ताः ।
१०

नाट्यादिक लम्बनमर्कतोऽधिके हीने त्रिभोने स्वमृणं त्रिधौ स्यात् ॥२॥
पद्मलम्बनमितैर्लवैर्वियुग्युक्तवित्रिभनतांशसिद्धिर्ना ।
स्वाम्बराम्बुधिलवोनिताद्गुलाया नतांशदिगसौ नतिस्त्रिहत् ॥ ३ ॥

४०

स्पष्टभुक्तिविवराहता हता मध्यभुक्तिविवरेण सा स्फुटा ।
विश्वसगुणितलम्बन कलास्तद्विहीनसहिताद्वयगोः शरात् ॥ ४ ॥

१३

छन्नतादिनतिसंस्कृतादथो पद्गुणस्थितिलवैर्वियुग्युतात् ।
द्विस्थदर्शभववित्रिभोदयाल्लम्बने कथितवत्त्रिधौ कुरु ॥ ५ ॥
मध्यमे स्थितिविहीनयुते तौ स्पर्शमोक्षसमयो परिवेश्यौ ।
मर्दतोऽपि च निमीलनमेघोन्मीलनं च सुधिया प्रविधेयम् ॥ ६ ॥
ग्रासाद्गुलघ्नं स्थितिखण्डकेन स्वीयं स्वकीयेन हतं स्वभीष्टम् ।
रूपाद्घ्नियुग्वा कृतकन्दलादधमभीप्सितासद्यमिदं पिधानम् ॥ ७ ॥

इति श्रीमन्महादेवदेवज्ञात्मजकृष्णदेवज्ञविरचिते स्वकृततन्त्ररत्नाहुदृते
करणकौस्तुभे सूर्यग्रहणाधिकारः पष्ठः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽधिकारः ।

व्यगुराविश्र रविस्तिथिपत्रतः समवगम्य गुतागतयोर्धुतिम् ।
 कुरु तिथेः शशिराहुतनू ततः स्थितिशरादिकमत्र पुरोदितम् ॥ १ ॥
 युत्या हुता दन्तरसा विधोः स्युर्विम्बाङ्गुलान्यभ्रनवासचन्द्राः ।

६३२

१५९०

युत्योद्धृता क्षमा द्युतिश्च योगदलं द्वयोस्तत्तरणेरितेः स्यात् ॥ २ ॥
 निजेन्दुपर्वणि त्रिभैर्युतानितस्य दोर्घहे ।
 रवेः तापनस्य भूर्दधं द्वयं स्वसूर्यादिक् ॥ ३ ॥

१ २ २

नते पञ्च काष्ठातिथी नाडिके स्याच्छशी सार्धभूर्दो परे प्राचि याभ्याम् ।
 ५ १० १५ १ १ २

उदक्संस्कृतावङ्घ्रयो वाणदित्तो यमोदग्भवैः सव्यमेतैरसव्यम् ॥ ४ ॥
 मध्योऽन्यदिक् खग्रहणं तु शेषं मध्यात्परे प्राग्रसनाङ्घ्रिभिश्च ।
 स्तः स्पर्शमोक्षाविति खग्रहाच्च संपीलनोन्पीलनके च वामम् ॥ ५ ॥

इदं भवेद्रविग्रहे विलोमतः शशिग्रहे ।

द्विधा द्वयं त्रिधा त्रयं युगानि सायकास्त्रिधा ॥ ६ ॥

रसाः पञ्चधाऽगाधतुर्धा द्विधाऽष्टौ विधोऽञ्जनाश्चाङ्घ्रयस्तेऽद्गुलाद्ये ।
 घटीभिर्दलैकार्धयुक्तैकपलैः कुयुग्माब्धिपण्डोन्मितैर्मर्दजाश्च ॥ ७ ॥

प्रातः	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
चन्द्रप्रासाङ्घ्रय.	२	२	३	३	३	४	४	४	५	५	५	६

प्रातः	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
चन्द्रप्रासाङ्घ्रय	६	६	६	६	७	७	७	७	८	८

घटिः ० १ १ २

३० ० ३० ०

मर्दजा अङ्घ्रय. १ २ ४ ६

० ० ० ०

अष्टमोऽधिकारः ।

१०० ॥ अनिषेधयन्त्यस्तमिते सुरेज्ये भृगौ तथा वा शुभमङ्गलानि ।
तेन ग्रहाणामुदयास्तकर्म ब्रवीमि कृष्णः शिवतुष्टिकामः ॥ १ ॥
अस्तोदयासंश्लोदिने विदित्वा पूर्वोक्तयुक्त्या खचरोष्णरश्मी ।
खगाच्चरं तद्धिनराश्रिमानं त्रिमश्रयुक्त्या विदधीत धीमान् ॥ २ ॥
श्रीघ्राहकाधस्थकर्णाः स्युर्विधोरका नगेन्दवः ।

१२ १७

१०१ ॥ विश्वे रुद्राः खगास्तिथ्यः कालांशा बुधशुक्रयोः ॥ ३ ॥
१३ ११ ९ १५

१०२ ॥ कुटिलयो सहिताः शशिना त्वयो शरकलाः कुजतो रसखेन्दवः ।
१०६

१०३ ॥ रसगुणेन्दव इष्वचलाः क्रमात्खयुगशीतफराः खयुगेन्दवः ॥ ४ ॥
१३६ ७५ १४० १४०

१०४ ॥ खवेदाः खपक्षाः खनागाः खतर्काः खखाब्जाः कुजाद्येषु पातांशकाः स्युः ।
४० २० ८० ६० १००

१०५ ॥ ऋभृम्बोः स्वमध्याशुकन्द्रेण हीना अथेपोः कला वाऽङ्गुलानि त्रिभक्ताः ॥ ५ ॥
मन्दस्फुटास्तेचरतोऽपि पातात् दोर्ज्या स्वविक्षेपकलाविनिष्ठी ।
स्वशीघ्रकर्णेन हता शरः स्याद्विपातमन्दस्फुटगोलादिफः ॥ ६ ॥
अपमजोत्क्रमसिद्धिनिका खगास्त्रिमयुताश्च तदूनितखेषुभिः ।
त्रिगुणहृत्कलिकादिशरो हतस्त्वपमसंस्कृतये स भवेत्स्फुटः ॥ ७ ॥

अथ कुजरविजेज्या अस्तमाथान्ति पश्चात्
लघुगतय इनेतेः माक् समुथान्ति चेन्दोः ।

इदमपि विपरीतं द्वाग् जवाद्वा ऋभृम्बो-

र्यदि न कुटिलगौ तौ पूर्वमेतद्गह्वरम् ॥ ८ ॥

परे माक् त्रिभाद्योनितारखेटतो येऽपमाक्षांशसंस्कारतो नत्रमागाः ।
खनन्दच्युताथोन्नतांशास्तु तज्ज्ये नतांशज्यका सेपनिष्ठी विभक्ता ॥ ९ ॥

१० ॥ उन्नतांशज्ययाऽऽप्ताः कलास्ताः खगे श्लोकभिलांशयोर्वान्नम्रांशयोः ।
स्युर्धनर्णं परस्ताद्विलोमं खगे दृष्टिकर्मेति खयोदयास्ते त्विदम् ॥ १० ॥

• जयं श्लोकः ख. ग. पुस्तकयोर्नास्ति ।

१ ख. "कत्याऽत्र कर्षोण" । २ ख. "सप्तमिन हे" ।

कल्पो दृग्रहसूर्ययोर्लघुरिनो लग्नं परोऽत्रान्तरे

पूर्वांक्ता घटिकाः परेऽङ्गभयुजोः कालांशकाः पद्धताः ।

६

उक्तेभ्योऽभ्यधिकैर्भविष्यति गतोऽस्तोऽल्पैरभीभिः पुरा

पुष्टरुद्रमतो ह्युदेष्यति ततः स्वल्पैरपीष्टैरिति ॥ ११ ॥

प्रोक्तेऽष्टकालांशवियोगलिप्ताः स्वाध्याग्निनिष्ठा रविभोदयाप्ताः ।

३००

तत्सप्तमाप्ता यदि पश्चिमे स्युस्ताः क्षेत्रलिप्ता गतिजान्तराप्ताः ॥ १२ ॥

चक्रो जवैवयेन हता गतैष्यैरामैर्दिनैरस्त उतोदयः स्यात् ।

इभौ निरुक्तौ रविणोदयास्तौ नित्योदयास्तावथ संघर्षीमि ॥ १३ ॥

सूर्यास्तकाले स्वचरोऽल्पकोऽर्कात्सपद्मसूर्यादधिकोऽभ्युदेति ।

रात्रौ च यात्यस्तमथोऽन्यथाऽसौ दृक्कर्मभाक् माक् परतस्तु खेटः ॥ १४ ॥

खगात्केवलादुद्गमास्ते सपद्मादिते नाङ्गभाट्यार्कभाग्योऽपि युक्तः ।

समध्योदयाढ्यो निशायातकालो भवेत्तत्र तत्कालखेटः स्फुटोऽसौ । १५ ॥

मुहुस्तु चेन्दोर्यादि गोपलाढ्यन्यूनोऽपि युक्तः प्रतिनाटिकं सः ।

पलद्वयेनैव भवेत्स्फुटोऽसौ किं तत्र तात्कालिकशीतरश्मेः ॥ १६ ॥

अष्टाक्षभा घातयुतोनिता ये गजग्रहा नागनगाश्च वैस्तु ।

८

९८ ७८

तुल्ये रवौ यात्युदयं तथाऽस्तं घटोद्भवोऽप्रास्फुटताऽस्ति काचित् ॥१७॥

इति श्रीमन्महादेवदैवज्ञात्मजकृष्णदैवज्ञविरचिते करणकौस्तुभ

उदयास्ताधिकारोऽष्टमः ॥

नवमोऽधिकारः ।

(* अधुना छायाधिकारो व्यक्ती क्रियते ।)

मार्गदृक्कर्मस्वगोऽधिकोऽस्तमयतोऽल्पो लयतोऽसौ भवेत्
रात्रौ दृश्य इहास्य भोग्यसमयो लग्ने तु कालान्वितः ।
तन्मध्येदयद्युग्भवेद्धिनगतं खेटस्य भूयोऽपि वा
चन्द्रस्याङ्गुर्लोनितं स्फुटमथो कार्यं दिनायुक्तवत् ॥ १ ॥

९

त्रिप्रश्नोदितवत्स्वगद्युविगतात्साध्यं प्रभाद्यं ततो
भाद्याद्रात्रिगतं भवेदथ च भा खेटस्य यन्त्रांशतः ।
यद्वा स्वच्छमलादिविम्बितस्वगं पश्येद्दृष्टगौचान्नयेत्
लम्बं बलुप्तमिति तु तेन विभजेत्तद्विम्बलम्बान्तरम् ॥ २ ॥
निम्नं सूर्यैर्भा ततो द्युमयातं ज्ञात्वा नाडीर्वाऽनुमित्या निशीतः ।

१२

तत्कालोऽथास्वेचरात्तचराद्यैर्दृष्टच्छायादेर्विधोर्गोपलाढ्यः ॥ ३ ॥
मार्गदृष्टिखेटाङ्गभयुक्तभान्वोरल्पस्विनोऽन्यो हृदयोऽन्तराले ।

६

कालो द्युशेषो दिविगोदयेऽसौ निशागतो वा दिविगेऽल्पपुष्टे ॥ ४ ॥
तदूनिताढ्यो दिविगद्युयातः सूर्यास्तकालान्निशि यातकालः ।
ग्लान्वोऽल्पपुष्टोऽनुमितासु यस्तत्पलैर्युतो नो द्विगुणैः स्फुटोऽसौ ॥ ५ ॥

उदयास्ताधिकारोक्तस्फुटक्रान्तिविधानतः ।

पूर्वोक्तबाहुकोट्याद्यं तत्साधनमिहोदितम् ॥ ६ ॥

इति श्रीमन्महादेवदैवज्ञात्मजकृष्णदैवज्ञविरचिते

करणकौस्तुभे ग्रहच्छायाधिकारो नवमः ॥

* यन्त्रमिदितोऽप्य ग्रन्थे म. ग पुस्तकयोर्नस्ति ।

१ ग. 'पलाभिन' । २ र. ग '० दिक्साधनमिहोदितम् ॥ ६ ॥

दशमोऽधिकारः ।

* शुद्धनेत्रतौ बहुविधं फलमामनन्ति ।

चन्द्रोदयेऽन्यदिवसे शशितुङ्गशृङ्गम् ।

श्लोकेऽचमत्कृतिकरं तत आतनोति

कृष्णो विचित्रगणितं शिवतृष्टिहेतोः ॥ १ ॥

मासाद्ये चरणेऽन्तिमेऽत्र दिवसे शुद्धनेत्रतिलोक्यते

सूर्यास्तेऽप्युदयेऽत्र सूर्यहिमगू साध्या सपातौ तदा ।

यद्वा सावयवा गतैष्यतिथयः साध्या रविघ्ना लवाः

१२

तैर्युक्तो नितभास्करोऽब्ज इति वा पञ्चाङ्गतोऽर्कोऽप्यगुः ॥ २ ॥

क्रान्तेर्भागाः शीतगोर्वाणभागेः संस्कार्यास्ते साङ्गभार्कपमांशैः ।

। ; १

स्यर्कादिन्दोर्दोर्गुणघ्नास्तो ये खाक्षैरंशाः संस्कृतास्तैश्च याम्यैः ॥ ३ ॥

८

५०

द्विगुणतिथिभिक्तास्तेऽङ्गुलाद्यं स्वदिकं

बलनमथ नशाङ्गद्वयर्कतः कोटिभागाः ।

हर इह तिथिभक्ताः पद्गुणेभ्यो हरास्तं

१५

३६

हररहितयुतं सप्तदले कोटिकर्णौ ॥ ४ ॥

पदङ्गुलेनात्र विधाय वृत्तं सूत्रेण तस्मिन्बलनं प्रदेयम् ।

शुक्लं पुरस्तात्परतोऽपि कृष्णे कोटिं च केन्द्राद्बलनाय सूत्रे ॥ ५ ॥

दत्त्वाऽत्र कर्णेन विधाय वृत्तं तुङ्गं विपाणं हिमगौरवेहि ।

यद्गोत्रतत्त्वं बलनान्यदिक्स्थं किंचाल्पकत्वात्परिलेखनेन ॥ ६ ॥

इति श्रीमन्महादेवदेवतात्मजकृष्णदेवशिवरचिते करण-

कौस्तुभे चन्द्रशृङ्गनेत्यधिकारो दशमः ॥

* अयं श्लोको ग. पुस्तके नास्ति ।

१ ग. 'तत्तन' । २ ग. 'नामयु' ।

एकादशोऽधिकारः ।

*यत्संहितातिकुशलैर्बहुधा फलानि
खेटाद्भवे मुनिवरैः प्रतिपादितानि ।
तस्मात्तनोति विशदं कविकृष्णशर्मा
तोषाय सर्वविदुषां खगयुद्धकर्म ॥ १ ॥

शरा रसाः सप्त खगास्तथाऽक्षाः पृथक्त्रिभज्याश्रवणान्तरघ्नाः ।

५ ६ ७ ९ ५

दन्तैर्गजाब्जैर्दशभिस्तथाऽङ्गरामैः शरैश्च क्रमशो विभक्ताः ॥ २ ॥

३२ १८ १० ३६ ५

+ त्रिभज्यकायाः श्रवणेऽधिकोने कार्याः पृथक्स्थाः फलहीनयुक्ताः ।
कुजादिविम्बोत्थकलास्त्रिभक्ता विम्बाद्भुलानीति भवन्ति तेषाम् ॥ ३ ॥

ऋज्वोर्गतैप्या युतिरत्र मन्दभुक्तेर्ग्रहाच्छीघ्रजवेऽधिकोने ।

वामं त्वनृज्वोरथ वक्रगैकोऽधिकस्तदैप्याल्पतरो गता चेत् ॥ ४ ॥

विश्लेषलिप्ताश्च तयोर्विभक्ता गत्यन्तरेणाऽऽप्तदिनैर्गतैष्यैः ।

ऋज्वोरनृज्वोश्च यदैकवक्त्री जवैवयभक्ताऽत्र युतिः प्रसाध्या ॥ ५ ॥

इत्याप्तैर्दिवसैः खगौ समकलौ स्तश्चालितौ तौ ततो ।

दकर्म द्विविधं प्रसाध्य च तयोर्द्वय पुरावत्पुनः ।

तुल्यौ राशिमुखेन तौ स्वविषयोदग्याम्यसूत्रस्थितौ ।

यत्राक्षेण विना ध्रुवाभिमुखगौ द्वाभ्या कदम्बोन्मुखौ ॥ ५ ॥

कार्यौ तद्विशिखौ [तु] तौ युतिवशात्सूत्रे समाख्यौ स्फुटी

धौवे वा कुरुताद्ग्रहौ स्वशरदिक् सस्यावधो लघ्विपुः ।

ध्यस्ताशौ यदि तच्छरौ समदिशौ चाथैकभिन्नाशयो-

रिष्वोरन्तरयोगतो जिनहृतं खेटान्तरे स्युः कराः ॥ ६ ॥

२४

खेटरूपजवान्तराहतनतिर्गत्यन्तरेणोद्धता ।

मध्येनेन्द्रिनयोः स्फुटा शुचरयोर्भेदाख्ययोगे भवेत् ।

* अथ श्लोको ग. पुस्तके नास्ति । + इदं श्लोकापि ग. पुस्तके एव दृश्यते ।

१ ग. 'श्रीवामिनेवि' । २ ग. 'तौ वृक्क्रिया ।

मध्येन्द्रकजवान्तरेण विहृता स्पष्टस्वगत्या हता ।

स्पष्टा वा स्वनतिः पृथग्युचरयोर्भेदोऽन्तरं स्याच्छरः ॥ ७ ॥

स्फुटबलनलवाशेद्वाणवेदाधिकाः स्युः

४५

गगननवविशुद्धास्तज्ज्यकावर्गहीनात् ।

९०

त्रिभगुणभववर्गान्मूलभक्ताऽनतिर्या ।

त्रिभगुणगुणिताऽसौ क्षेपसंस्कारयोग्या ॥ ८ ॥

एवं शरे विधिः कार्यो गुणहारविपर्ययात् ।

अभेदयोगे वाणः स्यात्तयोरन्तरसाधने ॥ ९ ॥

अंशादूनेऽपसव्यं कुजमुखस्वगयोः संगमोऽशाधिके स्यात्

उल्लेखो मानयोगार्धसम इह भवेदंशुभदोऽन्तरे चेत् ।

मानैक्यार्धाधिकेऽथो त्विह लघुनि भवेद्भेदयोगोऽत्र नोक्तं

कुर्याद्वचकर्म किंतु ग्रहवदिह रवेर्लम्बनाद्यं स्फुटार्थम् ॥ १० ॥

। १३ति श्रीमन्महादेवदैवज्ञात्मजकृष्णदैवज्ञाविरचिते करणकौस्तुभे
ग्रहसुत्यधिकार एकादशः ॥

द्वादशोऽधिकारः ।

दासादष्टौ ध्रुवांशाः कृतिरिभशिखिनो नन्दवेदा द्विषट्काः

८ २० ३८ ४९ ६२

षट्कर्का वेदनन्दा रसदश च गजाशास्त्वगार्कास्तु भाग्यात् ।

६६ ९४ १०६ १०८ १२७

अष्टेन्द्राः पञ्चतिथ्यो वियदगशशिनरूपष्टचन्द्रा गजाङ्क-

१४८ १५५ १७० १८३

ग्लावो द्व्यब्जद्विकाः स्युः कृतयुगलयमाः खाग्रियुग्मानि मूलात् ॥१॥

१९८ २१२ २२४ २३०

द्व्यब्ध्यक्षीण्यस्तत्त्वान्यथ कुरसयमा नागतत्वानि वाणा

२४२ २५५ २६१ २५८

भं'पट्पिण्डाः खदन्ताः शरयमलगुणाः सप्तदेवाः खमन्त्ये ।

२७५ २८६ ३२० ३२५ ३३७ ०

स्वर्णं तेष्वक्षभाङ्गान्छरत इन्हतात्प्राक्परे याम्यवाणे

१२

व्यस्तं सौम्ये ध्रुवाः स्युर्निजविषयमवास्तेऽन्यथा व्यक्षसंस्थाः ॥२॥

दशार्काः शरा व्यहृद्विवेदा दशेशा रसाः खं नगाः खं पतङ्गाश्च विश्वे

१० १२ ५ ३॥ १०, ११ ६ ० ७ ० १२ १३

शिवा द्वौ च सप्ताग्रयो भूर्द्वयं च त्रयश्चाष्ट वाणाः शरा युग्मषट्काः ।

११ २ ३७ १२ ३ ८ ५ ५ ६२

श्रुतेः खाग्रयोऽक्षाग्रयोऽभ्रं जिनाश्च नगाक्षीणि ख हस्तचित्रादिभेषु

३० ३५ ० २४ २७ ०

विशाखादिषट्के च कर्षत्रयैऽपि शराशा यमाशाः परेषां च सौम्याः ॥ ३ ॥

मजापत्यर्पावत्सलुब्धाग्न्यगस्तपध्रुवांशा अपन्नसहज्रागकाश्च

कुपट् च्यष्टचन्द्राः शशीभास्त्रिवाणा नगेभा युगेभान्जनाः पञ्चवाणाः ।

६१ १८३ ८१ ५३ ८७ १८४ ५५

शरांशास्तदीयाः खवेदाश्च रामाः खवेदा इभाः सप्तशैला नगाश्च

४० ३ ४० ८ ७७ ७

सरामा इमे लम्पकागरत्तपयोश्च यमाशाः परेषां च ते सौम्यदिक्काः ॥ ४ ॥

३०

५

नक्षत्राणि	अ	भ	कृ	रो	सृ	आ	पु	पु	आ
ध्रुवाङ्काः	०	०	१	१	२	२	३	३	३
	८	२०	८	१९	२	६	४	१६	१८
	०	०	०	०	०	०	०	०	०
शराः	उ	उ	उ	द	द	द	उ	उ	द
	१०	१२	१	३	१०	११	६	०	७
	०	०	०	४९	०	०	०	०	०
ताराङ्काः	३	३	६	९	३	१	४	९	९
कार्त्तिकाः	१४	२१	१९	१४	२०	१९	१४	२१	१४

नक्षत्राणि	म	पू	उ	ह	वि	स्वा	वि	अ	ज्ये
ध्रुवाङ्काः	४	४	९	९	६	६	७	७	७
	७	२८	९	२०	३	१८	२	१४	२०
	०	०	०	०	०	०	०	०	०
शराः	उ	उ	उ	द	द	उ	द	द	द
	०	१२	१३	११	२	३७	१	२	३
	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ताराङ्काः	९	२	२	९	१	१	४	४	३
कार्त्तिकाः	१४	१४	१४	१४	१३	१३	१४	१४	१३

नक्षत्राणि	मू	पू	उ	अ	श्र	ध	श	पू	उ	रे
ध्रुवाङ्काः	८	८	८	८	९	९	१०	१०	११	०
	२	१९	२१	१८	९	१६	२०	२९	७	०
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
शराः	द	द	द	उ	उ	उ	उ	उ	उ	उ
	८	९	९	६२	३०	३९	०	२४	२७	०
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ताराङ्काः	११	४	४	१	३	४	१००	२	३	३२
वात्याशाः	१९	१९	१९	१३	१३	१४	१७	१७	१७	१७

प्रनापति	अपावत्स	लुब्धक	अग्नि	अगस्त्य	अप	ब्रह्महृद्
ध्रुवाशा. २	३	२	१	२	६	१
१	३	२१	२३	२७	४	२९
०	०	०	०	०	०	०
शराः ३	३	६	३	६	३	३
४०	३	४०	८	७७	७	३०

अथ नैजदेशविहितध्रुवतः शरतोऽपि भादि खलु खेटाधिया ।

विदधीत यन्त्रलवपूर्वमतो निशि यातकालमथ भग्नद्वयोः ।

खगयोगसाधनविधेः मयुतिं नृपरञ्जनाय विदधीत धिया ॥ ५ ॥

इदं गाथाछन्दः ।

भध्रुवध्रुवरभेदकलाभ्यो यातयेयदिवसैर्ग्रहभुक्त्स्या ।

भध्रुवाहिविचरेऽधिकहीने स्याद्युतिः कुटिलगे विपरीतम् ॥ ६ ॥

मध्यक्षितः स्फुटचरं ध्रुवकात्स्वकीयात् साध्यं ततो दिनदलं तदवाप्य चेष्टम् ।

लग्नं ध्रुवादपि निजोदयकैस्तदङ्गनाशयन्विताः विचरे निशि यातनाह्वयः ॥ ७ ॥

निजनिजपलभाया मध्यलग्नं विधेयं स्थिरमिति सुखसिध्यै दक्षमादौ खमध्ये ।

उदयति यदि वाऽस्त प्राप्यमाने तथैव शुभमुद उदयास्ते लग्नके साधनीये ॥ ८ ॥

कभशकट ध्रुवरस्तदा भिनत्ति गोवि गजचन्द्रलवैर्यदाऽस्य याम्यः ।

१८

यदि विशिखः खशराह्वलाधिकः स्यादिति शनिरिन्दुरसृग्जगरक्षयः स्यात् ॥ ९ ॥

५०

यदाऽष्टमस्थो दितिभाश्च राहुभिन्नत्ति चन्द्रः शकट कभस्थः ।

पातान्यथात्वे यदि भौममन्दौ युगान्तरे नेह युगेऽल्पबाणे ॥ १० ॥

इति श्रीमन्महादेवदैवज्ञात्मजकृष्णदैवज्ञविरचिते करणकौस्तुभे
नक्षत्रच्छायाधिकारो द्वादशः ।

चतुर्दशोऽधिकारः ।

तत्संभवासंभवलक्षणं माकं विलोक्य धीमान् विदधीत पातम् ।

पञ्चाङ्गपञ्चादेषां प्रगृह्य साग्वर्कभानू अपि वा सुखार्थम् ॥ १ ॥

यद्येकगोले रवितागुभानू विभिन्नगोलेऽपि रवेर्भुजांशाः ।

पञ्चेषुतोऽस्या अपि चास्ति पातः ततोऽधिकाः संशय एव तस्य ॥ २ ॥

५५

तोयादितेश्यशते दिनेश्चेदितेर्भतो द्वादशगोऽपि राहुः ।

सृगेन्द्रपुष्येऽप्यदिमाहसंस्थस्तथा श्रुतौ वैश्यभपदकगोऽपि ॥ ३ ॥

मैत्रान्त्यखण्डे च कर्षे न्वहस्ताद्यतुष्कसंस्थोऽप्यय वैश्वदेवे ।

मूलाद्यखण्डे गुरुभार्कसंस्थः पातस्तदा नैस्यपि चैकगोले ॥ ४ ॥

इति पातसंभवासंभवासंभवलक्षणम् ।

स्ववंशकर्तिनपुरःसरं ग्रन्थसमाप्तिवर्णनम् ।

द्रुजमनुजदेवादीन्ससर्जाधिस्तपुः

सुतवर इति योऽभूत् कश्यपो मानसोत्थः ।

हरिहरगणनाथास्तेऽवतीर्णा यतोऽस्मात्

जयति मुनिवरोऽसौ यत्स्मृतिः पापहन्त्री ॥ १ ॥

तदन्वये पावन एव तत्र चंशावतंसोऽभवदुन्नतांसः ।

श्रीमन्महाज्योतिषविद्वद्वयो नाम्ना महादेव इति प्रसिद्धः ॥ २ ॥

तज्जाया किमु जादवी विजयते वर्वाइनास्त्री सदा

तस्यां तज्जनितः सुपुष्यनिचयः श्रीरङ्गनाथानुजः ।

कृष्णः कौडूणसत्तटाकनगरे देशस्थवर्यो वसन्

तेनायं करणेषु कौस्तुभ इति ग्रन्थः कृतो धीमता ॥ ३ ॥

गणितभणितरम्यं दूपणापास्तसंघं(धं)

दृढगुणबहुहारप्रोक्तपद्याभिरम्यम् ।

अभिनवरचनाभिः स्तैटमध्यादिकर्म

वदति गणकवक्त्रात्कृष्णनायोक्तन्त्रम् ॥ ४ ॥

एवं परोपकरणैकधिया विविच्य
 तन्त्राणि मुख्यमुनिमानवनिर्मितानि ।
 तत्सारमेव रचितं बुधहंसबुद्ध्या
 श्रीसाम्बशकरपदेऽर्पणमस्तु तस्य ॥ ५ ॥

इति श्रीमन्महादेवदेवज्ञात्मजकुण्डदेवज्ञविरचिते स्वकृततन्त्ररत्ना-
 दुद्धते करणकौस्तुभे ग्रन्थालंकारश्चतुर्दशः ॥

